БҮГҮ ЧҮРҮТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, БАТТЫЖЫНАР!

ШЫН

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Тыва область болгаш Кызыл хоорай комитеттериниң, ажылчы чоннар депутаттарының область Соведининиң органы

1925 чылда үндезилеттинген

1954 ФЕВРАЛЬ 21 ВОСКРЕСЕНЬЕ № 39 (2976)

ӨРТЭЭ 20 КОП.

1954 чылдың март 14—ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдаларның хүнү.

Хөй-ниитиниң чемненилге черлериниң ажылын үлегерлиг организастаар

Совет кижилериң амыдыралы улам экижип, чаггай байдалы үргүлчү өзүп турар болгаш материалдыг негелделери улгадып турар. ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш СЭКП ТК-ның «Совет садыгны улам хөгжүдер хемчеглер дугайында» доктаалында хөй-ниитиниң чемненилге черлериниң ажылын бүгү талазы-биле хөгжүдер болгаш эки деритинген столоваяларны, рестораннарны, закусочнаяларны, чайнаяларны болгаш буфеттерни чоокку ийи-үш чылдарда дыка калбартырын, ол ышкаш кухня продукциязының шынарын экижидерин, ассортиментизин көвүдедирин оаза чемненикчилерни хандырарының культуразын бедидерин онзалап айтып турар.

Бистиң область столоваяларның, чайнаяларның болгаш буфеттериниң четкизи үргүлчү өзүп турар. Ооласта 40 ажыг хөй-ниитиниң чемненилге черлериниң бүдүрүлгелери бар. Олар хүн-бүрү каш муң кижилерни хандырып, каш чүс муң рубльдиг бараанарын саарып турар.

Хөй-ниитиниң эки чемненилге черлери ажылчы чоннуң ортузунга хүндүлелди чаалап ап турар. Ындыг столоваяларга хамааржырлар. Бии-Хем районнуң Туранда столовая (директору эш Дулова) Борбак-Хаакта столовая (директору эш Селин) база Каа-Хем районнуң Сарыг-Септе столовая (повары эш Коновалова), Кызыл хоорайда № 4 столовая (директору эш Рыбалкина), № 2 столовая (директору эш Якименко) олар чемненикчилерни культурлуу-биле хандырып турары-биле кады янзы-бүрү хөй чемнерни белеткеп турар. Столоваяларның ишти арыг-силиг, чылыг, эки деритинген, корум-чурумнуг.

Хөй-ниити чемненилгезиниң мурнакчы бүдүрүлгелериниң коллективтери ажылчы чоннарның негелделерин өөренип көрбүшаан, чемненикчилерни эң эки хандырар дээш, хөй янзы-бүрү болгаш бедик шынарлыг амданныг чем кылып белеткээр дээш продукцияның бот-үнезин чиигедирин чедип алыр дээш демисежип турарлар.

Хөй-ниитиниң чемненилгези — социалистиг культурлуг амыдыралдың бир кол үүлү болур. Ындыг турбуже облпотребсоюзтуң баштаар чери болгаш партияның чамдык райкомнары, райкүүскомнар хөй-ниитиниң чемненилге черлериниң ажылын кончуг багай удуртып турарлар. Ооң уламындан хөй ниитиниң чемненилге черлериниң ажылы областың ажылчы чоннарының негелдезинге дүүшпейн турар. Облпотребсоюзтуң болгаш райполарның баштаар черлери күскү үеде ногаа, картофель үүлдерин белеткеп, курлавырларны тургузып ап шыдаваан, белеткеп турар чемнериниң ассортиментизи кызыы, шынары кончуг куду, столоваяларның, чайнаяларның ишти хирлиг, соок, столовая херекселдери чедишпес, чемненикчилерге чамдык ажылдакчылар ээлдек эвес. Ооң уламындан областың хөй-ниитиниң чемненилге черлериниң бүдүрүлгелери эрткен 1953 чылдың саарылга планын үгле 97,3 хуу, ооң иштинде Тес-Хем—77,5 хуу, Эрзин—65,5 хуу, Арыг-Узүүнде совхозта столовая 77,5 хуу, Кара-Сугда—69,7 хуу, Хову-Аксында 70,1 хуу күүсеткен. Столоваялар кухня продукциязын көвүдедиринче кол кичээнгей салыр турбуже, чамдык столоваялар план күүседири-биле аъш-чем бараанарының садыглаашкынын колдадып турарлар. Ындыг ниити сап сүрер байдал Барыын-Хемчик, Бай-Тайга райполарында бар. Барыын-Хемчик район эрткен чылын хөй-ниитиниң чемненилгезиниң бараан саарылгазының планын 126,2 хуу, ол ышкаш Бай-Тайга район—118, 1 хуу, а 1954 чылдың январьда 122,2 хуу күүсеткен.

Чем дамзызы тургузарда чемненикчилериниң негелдезин болгаш үени барымдаалавас, эртенги, дүштеки, кежээки чемнер чангыс аай болуп турар. Дамзыда чемниң аттарын 30—40 чедир чыксаап каан, а херек кырында ооң 10 хирезин кылып турар. Чемниң ассортиментизин калбартыр дугайында столовая эргелекчилери болгаш поварлар сагыш салбайн, чемненикчилерниң мурнунга хүндүлүг хүлээлгезин уттуп турарлар.

Эрткен чылдың төнчүзүнде хөй-ниитиниң чемненилге черлериниң ажылын үндезини-биле экижидер дугайында партия обкому тодаргай доктаалды үндүрген. Ол доктаалды боттандырар талазы-биле облпотребсоюзтуң баштаар чери, партия райкомнары, райкүүскомнар боттуг ажылды чорутпайн турарлар. Облпотребсоюзтуң удуртукчулары амга чедир аъш-чем кылып белеткээрин механизастаар хемчеглерни чорудуп шыдаваан.

Белеткээр чемниң шынарын бедидеринге болгаш кухня продукциязының ассортиментизин калбартырынга повар кижи кол рольду ойнаар. Повар—хөй-ниитиниң чемненилгезиниң кол фигуры болур. Ынчангаш хөй-ниитиниң чемненилге черлериниң кадрларының мергежилин бедидери чугула. Ол чугула сорулганы облпотребсоюз, горпо болгаш райпо баштаар черлери үнелеп көрбейн турарлар. Областа хөй-ниитиниң чемненилге черлериниң 433 ажылдакчыларындан үгле чаңгыс кижи тускай ортумак эртемниг.

Четпестериниң болуп турар чылдагааны болза, хооркүүскомнар, райкүүскомнар, партия, профэвилел организациялары хөй-ниитиниң чемненилге черлериниң ажылын боттуг удуртулга-биле хандырбайн, контрольду чорутпайн турарында база хөй-ниитиниң чемненилгезин эки организастаан тудум ажылчын, албан-хаакчыларның күш-ажылының бүдүрүкчүлүү улам бедиир деп үвени уттуп турарында болур. Облпотребсоюзта хөй-ниитиниң чемненилге черлериниң ажылынга дуза көргүзер инструкторнуң болгаш технорук-туң штады бар турда-ла, амга чедир тургузып албаан, областың хөй-ниитиниң чемненилге черлериниң начальниги эш Белых районнар хамаанчок, Кызыл хоорайның столоваяларының байдалын безин экижидип ап шыдаваан.

Областың хөй-ниити чемненилге черлериниң ажылдакчыларының кол сорулгазы болза, столоваяларның, чайнаяларның, буфеттериниң болгаш закусочнаяларның ажылын экижидер дугайында хемчеглерни алыр. Янзы-бүрү хөй ассортиментилиг болгаш эки шынарлыг чемнер белеткеп турар чем кылыкчыларының, чемненикчилерни культурлуг болгаш дүрген хандырып турар мурнакчы бүдүрүлгелериниң арга-дуржулгаларын калбаа-биле ажыглаар.

Чер-черниң партия, совет болгаш профэвилел организациялары, бүдүрүлгелериниң болгаш совхозтарның директорлары, албан организацияларның удуртукчулары хөй-ниитиниң чемненилгезиниң ажылын орга-

Россияның Совет Федеративтиг Социалистиг Республиказының көдээ ажыл-агыйның бүгү эр, херээжен колхозчуларынга, МТС-тер ажылдакчыларынга болгаш көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглеринге

СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер чөвүлелиниң болгаш РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чыылдырганы көдээ ажыл-агыйның мурнакчыларының Бүгү-россий чөвүлел хуралының киржикчилериниң

КЫИГЫРЫЫ

Эргим эштер!

Бистиң Төрээн чуртувустуң улустары Коммунистиг партиянын удуртулгазы-биле боттарының күжеиишкиннерин коммунистиг тургузуушкуннуң канчаар-даа аажок улуг сорулгаларын шиитпирлээринче углап турар. СЭКП Төп Комитеди соңгукчуларга бодунуң кыйгырыынга колхозчу тараачыннарның мурнунда турар улуг сорулгаларны чаа күш-биле онзалап демдеглээн.

«Кыска хуусааның иштинде социалистиг көдээ ажыл-агыйның бүгүле курлавырларын ажыглалга кииргеш, хожудап турар районнарны болгаш колхозтарны мурнакчылардың деннелинге чедир көдүрер дээш, бүгү колхозтар чечектелзин дээш, бүгү колхозчулар хандыртынган, байлак шыдалгыр кижилер болзун дээш, бистиң чуртувуста хоорайларның өзүп турар чонун бүгү аъш-чем продуктулары-биле, чиик үлетпүрү бүгү хевирлериниң чиг эди-биле бүрүн долу хандырган турзун дээш бистиң алдарлыг колхозчу тараачыннарывыс, машина-трактор станцияларының болгаш совхозтарның ажылдакчылары боттарының бүгү күштерин салыр дээрзинге Коммунистиг партия ханызы-биле бүзүреп тур»—деп кыйгырыгда чугаалап турар.

Бистиң төрээн Коммунистиг партиявыстың чалбыыштыг кыйгырыгларының бо сөстери миллион-миллион совет кижилериниң чүректеринде дириг деткимчени ап турар. Бистер, көдээ ажыл-агыйның мурнакчыларының Бүгү-россий чөвүлел хуралының киржикчилери, Москвага, Кремльдиң Улуг ордузунга чыылгаш, боттарывыстың ажылывыстың дуржулгазын солуштувус база Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың ажылдап кылганы көдээ ажыл-агыйны улам ыңай хөгжүдериниң программазын амыдыралга боттандырар талазы-биле практиктиг хемчеглерни бүгү талалыг чугаалаштывыс.

Бистиң чуртувустуң көдээ ажыл-агыйының күчүлүг көдүрлүүшкүнүнүң планын боттандырарынга улуг роль Россия Федерациязының колхозтарынга, машина-трактор станцияларына болгаш совхозтарынга онаажыр. Совет Эвилелиниң колхозтарының барык 58 хуузу болгаш машина-трактор станцияларының 62 хуузу РСФСР-ниң девискээринде туруп турар. Республиканың колхозтарында тарылга шөлдериниң барык үштүң ийизи база продуктулуг малдың чартыындан ажыг кезии мөөнетинген.

Көдээ ажыл-агыйның эң дүрген көдүрлүүшкүнүнге күрүне республиканың МТС-терин бирги чергениң техниказы-биле хандырып турар. Чүгле 1954 чылда безин үлетпүр РСФСР-ниң МТС-теринге болгаш колхозтарынга он-он муң тракторларны, комбайннарны, картофельди дөрбелчин-уяланчак кылдыр олуртур машиналарны, картофель ажаар комбайннарны, рассада-олуртулга машиналарын, ногаа болгаш ногаа үрезининиң сеялкаларын, ирик-торфтуг савалар белеткээр станоктарны, силос ажаап алыр комбайннарны болгаш өске-даа хөй машиналарны бээр.

СЭКП ТК-ның сентябрь Пленумунуң шиитпирлерин боттандырбышаан, партия, совет болгаш көдээ ажыл-агый органнары республиканың МТС-теринге болгаш колхозтарынга доктаамал ажылче 65 муң ажыг агрономнарны болгаш зоотехниктерни чоруткан. Оон аңгыда улус ажыл-агыйының үлетпүр адырларындан МТС-терже муң-муң инженерлер болгаш техниктер чорутунган. Россия Федерациязының МТС-теринде ам миллион ажыг доктаамал ажылчыннар ажылдап турар. Хөй-хөй колхозтарның баштыңында дуржулгалыг, инициативтиг агрономнар, зоотехниктер, партия болгаш совет ажылдакчылар—колхоз бүдүрүлгезиниң ёзулуг удуртукчулары болгаш организакчылары киргеннер. Республиканың колхозтарында болгаш МТС-теринде көдээ ажыл-агыйның чазактың дээди шаңналдары-биле шаңнатыргач мурнакчыларының чүс муңчу армиязы ажылдап турар.

Коммунистиг партия болгаш совет чазак көдээ ажыл-агыйның шыңгыы көдүрлүүшкүнүнге бүгү байдалдарны тургускан.

Ам бүгү чүве бистен, чүгле бистен, бистиң быжыг туруштуувустан, ол аргаларны шын болгаш долузу-биле ажыглап, бистиң колхозтарывыста, МТС-теривисте база совхозтарывыста бар болуп турар канчаар-даа аажок улуг курлавырларны хөделиишкинге киирип билиривистен хамааржыр.

Бистер ынчангаш, хөй-хөй колхозтарда көдээ ажыл-агый культураларының дүжүттүү, мал ажылының продуктулуу куду болуп арттын үргүлчүлеп, чүс гектар тарылга шөлү, шынаалар болгаш одарлар бүрүзүнге продукция эвээш бүдүртүнүп турар ындыг байдал-биле моон соңгаар эптежип болбас деп санап турар бис. Хожудап турар колхозтар болгаш районнар күрүнеге эвээш көдээ ажыл-агый продукциязын берип, колхозчуларның күш-хүнүн куду төлевирлиг болдуруп турар.

Эргим эштер!

1954 чыл көдээ ажыл-агыйның хөгжүлдезинге шыңгыы көдүрлүүшкүннүң чылы болур ужурлуг. Бо чылды көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң бүгү адырларын көдүрериниң херээнге шиитпирлиг чыл болдурар сорулга колхозчу тараачыннарның мурнунда салдынган.

Төрээн чуртувустуң мурнунга боттарывыстың хүлээлгевисти медереп билбишаан, бистер, көдээ ажыл-агыйның мурнакчыларының Бүгү-россий чөвүлел хуралының киржикчилери, силерге көдээ ажыл-агыйның мурнунга партияның болгаш чазактың салган сорулгаларын чедиишкинниг күүседири дээш бүгү улусчу социалистиг чарышты организастаар кыйгырыгны салып тур бис. Бүгү күштү көдээ ажыл-агый культураларының дүжүттүүнүн, малдың баш санын өстүрериниң болгаш ооң продуктулуун бедидериниң 1954 чылда доктаатынган планнарын күүседир болгаш ажыр күүседиринче!

Дүжүттү бедидериниң, малдың баш санын көвүдедириниң, ооң продуктулуун бедидериниң талазы-биле тодаргай хемчеглерни болгаш хүлээлгелерни республиканың район бүрүзүнге, колхоз болгаш совхоз бүрүзүнге, МТС бүрүзүнге ажылдап кылыр база ол хүлээлгелерни күүседири дээш массалыг социалистиг чарышты калбартыр херек. **Социалистиг чарышка кол сорулга болза, бүгү бар курлавырларны долузу-биле ажыглаары, эртемниң чедиишкиннерин база мурнакчы дуржулганы колхоз бүдүрүлгезинге шудургу шиңгээдири болур.**

РСФСР-ниң бүгү областарында, крайларында болгаш автономнуг республикаларында көдээ ажыл-агыйның хөй-хөй чаартыкчылары, мурнакчы колхозтар болгаш МТС-тер бар. Бистиң үевисте ажыл-агыйны мурнакчы колхозтарның болгаш МТС-тернин дуржулгазын, чаартыкчыларның чедип алынышкынарын өөренип көрбейн чорудары дээрге, оларны көзүлдүр-ле хожудаашкынче чыгаары болур. Мурнакчыларның чыып алганы улуг дуржулгазы турда, бистер оларны-биле бүгү колхозтарны болгаш МТС-терни чаңгызын-даа артырбайн чепсеглээр аргалыг бис. Колхозтарның, МТС-тернин удуртукчуларының болгаш көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглериниң хүлээлгези—мурнакчы дуржулганы база эртемниң чедиишкиннерин кызымаккай өөренири, түңнештирери болгаш бүдүрүлгеге шиңгээдири болур.

Бистиң республикавыста хожудап калып турар колхозтар, МТС-тер болгаш совхозтар эвээш эвес. Ындыг чорукка моон соңгаар бистиң шыдажыр аргавыс чок. Бистиң соңгаарлатпас сорулгавыс болза, хожудап турар колхозтарны мурнакчыларның санынга киирер дээш бүгү хемчеглерни алыры болур. Ону кылырда хожудангай колхозтарга ажыл-агыйның бүгү адырларын шудургу хөгжүдери, күш-ажылдың организациязын экижидери, күш-

(Төнчүзү 2-ги арында).

БҮГҮ УЛУСТУҢ БАЙЫРЛАЛЫНГА УТКУШТУР

Агитпунктуларда

ТООРА-ХЕМ. **(Радио-биле).** Бүгү улустуң байырлалы—соңгулдалар хүнүнге алдар болдурган социалистиг чарыштың бедик күүселделери дээш, агитколлективтериниң ажылын улам экижидери дээш СЭКП Тожу райкому боттуг хемчеглерни ап, агитаторларның семинарларын, ажыл дуржулгазын солчур хуралдарын чер-черге организастап турар. Тоора-Хем суурда агитаторларның февраль 15-те болган хуралы дыка солун болуп эрткен.

«Совет Тыва» колхозта агитпункт (эргелекчизи эш Таржап) көрүштүг деритинген. Эш Ээрилгего удурткан 20 кижилиг агитколлектив план ёзугаар ажылдап турар.

Колхозчулар соңгулдалар хүнүнде ажыглалга киирер дээн 4 чурттала бажыңнарының ханазын доозупкан. Тудуг ыяжынга тайгада 300 кубометрни, а колхоз төвүнде 170 кубометрни сөөртүп беллеткээн. Ажыл улам калбарып турар.

* * *

САМАГАЛДАЙ. **(Телефон-биле).** Тес-Хем районда соңгулда участоктарының аайы-биле 7 агитпунктулар ажылдап турар, ында 215 хире агитаторлар бар. Соңгулдаларга белеткелдер ажылы эгелээнинден бээр агитаторлар болгаш партия райкомунуң илеткелчилер бөлүү 19 лекцияларны, 260 ажыг беседаларны болгаш элээн хөй номчулгаларны чоруткан. Ол ышкаш көжер кино соңгукчулар ортузунга 9 кезек черге көрүлделерни организастаан.

Белдир-Арыгда агитпункт (эргелекчизи эш Көк-оол) дерилге талазы-биле районда көскү черни ээлеп турар. Соңгукчуларның ат дамзызын шын кылып, хыналдазын чогуур өйүнде чорутпушаан, ниитиниң көрүлдезинде аскан. Эш Кеский-оолга удурткан агитколлектив агитаторларның сургаалдаларын, дуржулга солчур хуралдарын үргүлчү организастап турар.

Саанчының күш-ажылы

ТУРАН. **(Телефон-биле).** Бии-Хем районнуң Ленинкада «Кызыл сылдыс» колхозтуң сүт-бараан фермазының алдарлыг саанчызы коммунист Маады Салбакай бүгү улустуң байырлалы—март 14-ке күш-ажылдың бедик көргүзүглери-биле ужуражыр дугайында ферманың саанчыларын социалистиг чарышка кыйгырып, алган хүлээлгезин күүседип турар.

Эш Маады Совет Эвилелинде мурнакчы саанчыларның кайгамчыктыг дуржулгазын бижээн көдээ ажыл-агый номнарын үргүлчү номчуп, билдинмес хире үүлдерин колхозта мал эмчилериндеп болгаш улуг зоотехник эш Сычёвтан үргүлчү айтырып, оларның сүмезин ап турар. Бодунуң чедиишкиннинг болган үүлдерин эш өөрүнге чугаалап берип турар. Саап турар инектериниң база оларның чаш бызааларының кажааларын үргүлчү арыглап, ооң иштин культурлуу-биле чугайлап алган.

Ферманың 12 саар инектерин хүнде 3 чемгерериндеп аңгыда боду немелде чемгерилгени үргүлчү чорудуп турар. Сөөлгү үеде инектериниң чемин дус, хлеб, картошка, шишкинди, капуста үүлдер-биле холуп чемгербишаан, хүнде 5 чедир суггарып тургаш, ортумаа-биле инек бүрүзүнден бир хүн 7—8 литр сүттү саап ап турар.

Чоокта чаа 5 инек төрээн. Оларның бызааларын 20 хонук иштинде доруктур азырааш колхозтуң бызаа ажаакчызынга бүрүн дужааган.

Чаа-чаа хүлээлгелер-биле

ХАНДАГАЙТЫ. **(Радио-биле).** Бүгү улустуң байырлалы—соңгулдалар хүнүнге чедиишкинниг ужуражыр дээш Өвүр районнуң ажылчы чоннары улам бедиткен хүлээлгелер ёзугаар ажылдап турар. Ниитиниң мал ажылынче кол кичээнгейни салып турарындан мал менди болгаш күштүг чыл ажып, бо хүннерге чедир төрүтүнген 430 хире анай, хураганнар, 12 бызаалар шупту эки доругуп турар.

Районнуң «Кызыл тук» колхозунуң малчыны эш Дамдынның кадарган хоюнда бо чылын төрүүр 200 хой бар, а февраль 17-ге чедир төрүтүнген 121 хураганнар шупту менди, ол ышкаш эш Даваанның 250 төрүүр хоюндан 117 баш төрээн, чаңгыс-даа чаш мал хораваан. «Торгалыг» колхозтуң инек кадарчызы эш Чымбылак эрткен чылын 42 инектериниң бызааларын бүрүн доруктуруп алган, а бо чылын ооң инээнден 6 баш төрээн, бызаалары дыка шыырак.

Колхозтарның бо чылын кылыр тудугларынга хереглээр материалдарны соңгулдалар хүнүнге уткуштур белеткеп алыры дээш көдүрлүп үнген күш-ажыл база-ла багай эвес түңнелдерлиг болуп турар. Бүгү колхозтарның хереглээр ыяш материалының 48 хуузу тайгада белеткетинген, а колхозтарның тудуг участоктарында 27 хуу хирези сөөртүнген. Бо талазы-биле «Торгалыг» колхоз (даргазы эш Доржукай) районда мурнакчы болуп, тудугга хереглээр материалының 50 ажыг хуузун белеткеп апкан.

Колхозтуң тудуг бригадазында 80 хире кижи доктаамал ажыллап турар: ыяш белеткээринде 40 аъттарлыг 26 кижи, колхозтуң тудуг участоктарында 54 кижи. Соңгулдалар хүнүнге уткуштур малга 1 чаа, эки шынарлыг кажааны база 4 чурттала бажыңнарын кылып дужаары дээш ажыл бригадада улам калбарып турар. Ажылдың хүн нормазын 150—200 хуу күүседип турар Балдаакай, комсомолчу кыс Борбак, Тогул-оол ышкаш мурнакчылар хөй.

Школаларның келир өөредилге чылында оттулар ыяжын кылып бээр, часкы хову ажылынга бүгү белеткелдерни хынамчалыг доозар дээш, база ажылдың өске-даа участоктарында чоннуң күш-ажылын организастап удуртур, мурнакчыларның дуржулгазын калбартыр талазы-биле партия, совет организациялар, ылангыя агитаторлар биче эвес хемчеглерни ап чоруткан.

Тулаалар кургадыр ажылдарга хереглээр чаа буга казыкчызы

МИНСК. Минскиниң «Ударник» деп машина тудуушкунунуң заводунда «КМ—1400» деп маркалыг чаа буга казыкчыларын бүдүрүп үндүрүп эгелээн. Оларны шөлдерни кургадырынга ажыглаар болгаш буга четкилерин казарынга тускай белеткээн.

Чаа буга казыкчызы эрги чогаадылгадан шуут ылгалдыг. Бүдүн дартык метр бедик дугуйлуг болгаш ажыглалдыг шынары эргизинден ыракта эки болуп турар. Ооң кырында тускай таарыштыр кылган үүлдери буга казыкчыларынга шалбаалыг черлерге безин чоруп болур арганы берип турар.

«С—80» деп ийи тракторлар-биле сөөртүп чоруур ол агрегат 8 шак дургузында 2 километр чедир узун буганы казып болур.

(СЭТА).

Тудуг бригадазынга шеф

САРЫГ-СЕП. **(Телефон-биле).** Каа-Хем районнуң төвү—Сарыг-Сеп суурнуң ажылчын, албан-хаакчылары эрткен воскресеньеде «Ленинчи орук» колхозтуң Копту унунда тудуг материалы белеткеп турар бригадазынга 20 хире кижи ажылдаан.

Шефчилер колхозтуң чурттала тудугларынга 100 кубометр ажыг эки шынарлыг тудуг материалын бир хүннүң дургузунда кезип белеткеп берген. Ол хүннүң шеф ажылынга РОМВД-ниң болгаш «Колхозчу» солун редакциязының коллективтери идепкейлиг киришкеннер.

Россияның Совет Федеративтиг Социалистиг Республиказының көдээ ажыл-агыйның бүгү эр, херээжен колхозчуларынга, МТС-тер ажылдакчыларынга болгаш көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглеринге

СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чыылдырганы көдээ ажыл-агыйның мурнакчыларының Бүгү-россий чөвүлел хуралының киржикчилериниң

КЫЙГЫРЫЫ

(Төнчүзү. Эгези 1-ги арында).

ажылдың сагылга-чурумун быжыглаары, шөлдериң дүжүттүүн база мал ажылының продуктулуун бедидери, мурнакчы колхозтарның дуржулгазын шиңгээдири эргежок чугула.

Колхоз бүдүрүлгезиниң бүгү адырларын хөгжүдеринге кымдан өөренип алыры, кымдан үлегер алыры бисте бар!

Чижээ, ниитиниң ажыл-агыйының хөгжүлдезинге улуг чедиишкиннерни чедип алган Ставрополь крайның Ново-Александровск районунуң Сталин аттыг колхозунуң ажылының дуржулгазын ханы өөренип болгаш тарадып болур. Ында колхозтуң даргазында дээди билиглиг **тускай эртемниг эш Лыскин ажылдап** турар. Колхоз 22 муң гектар ажыг черлиг, ооң иштинден 18 муң гектар хирези тарыыр чер болур. Сөөлгү чылдарда ол колхоз МТС-тиң дузаламчызы-биле көдээ ажылагый культураларының дүжүттүүн дыка бедидип шыдаан. Бир эвес 1950 чылда тараа культураларының ортумак дүжүдү гектар черден 9,1 центнер турган болза, 1953 чылда ол 19 центнер чедир өскен. Кукурузаның дүжүттүү гектар черден ол-ла үеде 9-тан 24 центнер чедир, тарымал тооруктуу—4,7-ден 16,4 центнер чедир бедээн. Тараа культураларының ындыг бедик дүжүттерин колхоз МТС-тиң дузаламчызы-биле хөрүннү чаагайжыдарын бедидеринче угланган агротехниктиг хемчеглериниң системазын боттандырганының ачызында ап турар. 2900 гектар шөлге кукуруза, тарымал тоорук болгаш өске-даа хөөп олуртур культуралар дөрбелчин-уяланчак арга-биле тарытынган. Ол колхозта мал ажылы база-ла чедиишкинниг хөгжүп турар. Ооң түннелинден колхозка ниити акша орулга эткен чылын 13 миллион рубль четкен.

Москва областың Луховицкий районда колхоз бүдүрүлгезиниң шылгарангай чаартыкчызы эш Генераловка удуртурган Сталин аттыг колхоз ажылга кайгамчыктыг үлегерни көргүзүп турар. Ол колхоз ниитиниң ажыл-агыйының, ооң кол адыры—мал ажылының бедик хөгжүлдезин чедип алган. Тарылга шөлүнүң, шынааларның болгаш одарларның 100 гектарларынга хамаарыштыр алырга ында 55 баш санныг мыйыстыг бода мал, ооң иштинде 28 инектер бар. 1953 чылда бир инектен сүт саалдазы 4373 килограмм болган, а тарылга шөлүнүң, шынааларның болгаш одарларның 100 гектар бүрүзүнге хамаарыштыр алырга шупту 1152 центнер сүт алдынган. Тарылга шөлүнүң чүс гектар бүрүзүнге хамаарыштыр 39 центнер хаван эьди алдынган. Колхозтуң акша орулгазы 1953 чылда 5270 муң рубль четкен, ооң иштинде 75 хуузу мал ажылындан алдынган. Ол колхозта ниитиниң мал ажылының хөгжүлдезинге чедиишкиннериниң үндезини быжыг чем-суур болур. Колхоз чылда бир инекке-ле ортумаа-биле ийи тонна бөдүүн болгаш он тонна щыктыг чемнерни, ооң иштинде беш тонна силосту курлап ап болгаш чарыгдап турар. Ында бүгү мал кажаалары автосуггарылга, аскылыг оруктар, механизасчыткан чемгерилге кухнялары-биле деритинген. Ол колхозта малчын кадрлар боттарының херээн эки билирлер болгаш анаа ынактар.

Мурнакчы колхозтар картофель болгаш ногаалар бүдүрүлгези дээн ышкаш ындыг чугула адырларга дыка чедиишкиннерлиг болуп турар. Рязань областың Солотчинск районда, Ока хемниң оймаанда турар «Қызыл тук» колхоз чылдың-на ногаа культураларының бедик дүжүттерин ап турар. 1953 чылда ол колхоз гектар черден 500—600 центнер капустаны болгаш 240—260 центнер огурецти алган. Москва областың Серпуховский районунуң Сталин аттыг колхозу тарып олуртурунуң дөрбелчин-уяланчак аргазын ажыглап тургаш, чылдың-на картофельдиң бедик дүжүдүн ап турар. Чижээ, эткен чылын ол гектар черден колдуунда 30 тонна картофель дүжүдүн алган.

Россия Федерациязының хөй-хөй районнарынга кол бедик орулгалыг техниктиг культура болза, лён болур. Бистиң сорулгавыс болза, лён өстүрүкчүзү колхозтарның мурнакчы дуржулгазын калбаа-биле ажыглаары болгаш лён ажылының—көдээ ажыл-агыйның бо чугула адырының хожудаашкынын кыска хуусаада ажып эрттери болур. Лён тарып өстүрериниң алдарлыг орус мастерлериниң алдарын көвүдедир херек. Калинин областа Бежецкий районнуң Ильич аттыг мурнакчы колхозунуң ажылының дуржулгазын калбаа-биле ажыглаарын кыйгырып тур бис. Ол колхозтуң лён өстүрүкчүлери хөй-хөй чылдарның дургузунда гектар черден 7—8 центнер лён волокнозун болгаш 5—6 центнер лён үрезиннерин өстүрүп турар. Лён тарылгазының 125 гектар чериниң гектар бүрүзү чылдын-на колхозка 20—25 муң рубль акша орулгазын берип турар. 1953 чылда колхозчулар лёнга ажылдап алган күш-хүнү бүрүзүнге 25 рубльди алганнар.

Москва областың «Хүреш» база Молотов аттыг колхозтары Чуваш АССР-ниң Сталин аттыг колхозу, Курган областың «Ильичиниң чагыгары» колхозу, Киров областың «Кызыл Октябрь» колхозу, Алтай крайның Молотов аттыг колхозу, Арзамас областың «Советтерниң эрге-чагыргазы» колхозу, Белгород областың Маленков аттыг колхозу болгаш өске-даа хөй-хөй колхозтар эгээртинмес дүжүт-биле, малдың бедик продуктулуу-биле, бай орулга-биле бүгү чуртка билдингир.

Эштер эр, херээжен колхозчулар, МТС-тер ажылдакчылары болгаш көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглери! Мурнакчы колхозтардан болгаш машина-трактор станцияларындан үлегер алыңар. Оларның дуржулгазын дидим шиңгээдиңер. **Улуг ажыл-агыйны билири-биле чорударын олардан өөренип алыңар! Орулгаларны бүгү хемчеглер-биле бедидиңер, колхозчуларның материалдыг чаагай чоруун болгаш культурлуг деннелин бедидер дугайында сагыш салыышкынны хөйү-биле илерединер!**

Көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң улам идепкейлиг дузалаарынче эртем ажылдакчыларын кыйгырып тур бис. Ам үеде бистиң хөй-хөй эртемденнеривис колхозтар-биле кошкак харылзаалыг, оларның хереглелдеринге болгаш негелделеринге деткимчени үргүлчү эвес көргүзүп турар. Шынында болза, эртемниң болгаш практиканың ханы харылзаазында көдээ ажыл-агыйны көдүрериниң канчаар-даа аажок улуг үнер дөзү салдынган.

Бүгү көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң үндезини болур тараа ажылагыйның бүгү хемчеглер-биле хөгжүдер сорулганы партия болгаш чазак колхозтарның болгаш МТС-терниң мурнунга салган.

Эштер эр, херээжен колхозчулар, МТС-тер ажылдакчылары, көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглери! 1954 чылда тараа, мал чеми тараалар, бобы, крупа болгаш өске-даа культураларның дүжүттүүнүң база ниити чыылдазының талазы-биле планны ажыр күүседирин чедип алырынче силерни кыйгырып тур бис. Ол сорулга-биле часкы тарылганы сорттуг үрезиннер-биле хандыраал, хар ызырындырыышкынын чорудаал, шөлдерже удобрениелерни хөйну сөөртүп чедирээл, тракторларны болгаш машиналарны эки септээлинер, чепсек-херекселдерни болгаш тыртар дириг күштерни белеткеп алыылыңар. Часкы хову ажылдарын, күзүн чажар болгаш чазын чажар тарааларны ажаарын үлегерлиг организастаалынар, кукуруза тарылгазын калбартыылыңар, ону дөрбелчин-уяланчак арга-биле тарыырын шиңгээдиилиңер.

Тарааның дүжүттүүн бедидери-биле кады ооң бүдүрүлгезин улгаттырарының эң чугула курлавыры болза, кур болгаш куруккан черлерни шиңгээдип алыры болур. **Сибирьниң, Уралдың болгаш Поволжьениң колхозтары база МТС-тери бо чылын кур болгаш куруккан черлерни шиңгээдип ап тургаш, тараа культураларының тарылгазын дыка калбартыр болгаш 1955 чылдың дүжүдүнүң тарылгазынга элээн каш миллион гектар черлерни немей белеткээр ужурлуглар.**

Күүлүг индустрияны тургузарынга болгаш улуг социалистиг көдээ ажыл-агыйны хөгжүдеринге бедик күш-ажылчы маадырлыг чорукту көргүскен, Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында фронтуларга болгаш тылга боттарының маадырлыг чоруу-биле шылгараан сибиржилер, уралчылар база волжаннар кур болгаш куруккан черлерни шиңгээдип алыр талазы-биле партияның база чазактың дайынчы даалгазын алдарлыы-биле күүседир дээрзинге быжыы-биле идегеп тур бис. Чуртту өске районнарының колхозчулары ол улуг херекке бүгү хемчеглериниң дузаламчызын силерге көргүзер.

Көдээ ажыл-агыйда соңгаарлатынмас сорулга болза, мал ажылының дүрген көдүрлүүшкүнү болурун партия болгаш чазак айтып турар.

Эштер малчылар болгаш МТС ажылдакчылары! Чуртка хөй сүттү, эьтти, нарын болгаш чартык нарын дүктү, дагаа чуургазын берээлинер. Мал ажылы колхоз бүрүзүнге ниитиниң ажыл-агыйының бедик бараанныг болгаш бедик орулгалыг адыры апаарын чедип алыылыңар. Ол сорулгаларны күүседир төлээде, мал кыштаглаашкынын чедиишкиниг чорудар, улуг болгаш чаш малдарның баш санын бүрүн камгалаар, малды чемгерерин болгаш ажаарын эки организастаар, колхоз бүрүзүнге быжыг чем-суурну тургузар хүлээлгелиг бис. Бо чылды кукурузаның, тарымал тооруктуң, силостуң, мал чеми корнеплодтарның бедик дүжүттүг чылы болдураалынар база колхоз фермаларынга малдың эгээртинмес чемгерилгезин хандыраалынар.

Картофель болгаш ногаалар бүдүрүлгезин чоокку ийи-үш чылдарда чүгле хоорайларның чурттакчыларының, үлетпүрлүг төптерниң болгаш болбаазырадып ажылдап кылыр үлетпүрнүң негелдезин эвес, харын-даа картофельге мал ажылының хереглелин база долузу-биле хандырар ындыг хемчеглерге чедирер сорулганы СЭКП ТК-ның сентябрь Пленуму салган.

Бо чылын республиканың колхозтары болгаш МТС-тери картофель болгаш ногаа культураларының тарылга шөлдерин дыка улгаттырар, картофельдиң болгаш ногааларның дүжүттүүн база ниити чыылдазын ийиден ажыг катап бедидер ужурлуг.

Эр, херээжен колхозчулар, МТС-тер ажылдакчылары болгаш көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглери! 1954 чылда картофель олуртурунуң болгаш ногаалар тарыырының планнарын база оларның дүжүттүүнүң талазы-биле даалгаларны күүседиринче болгаш ажыр күүседиринче силерни кыйгырып тур бис. Картофельди олуртурун, ногааларны тарыырын дөрбелчин-уяланчак болгаш дөрбелчин арга-биле чорудаалыңар. Парниктер болгаш чылыткылыг черлер тударының планын ажыр күүседиилиңер, ногааларны ирик-торфтуг саваларга олуртуулунар.

Москваның, Ленинградтың, Свердловскиниң, Горькийниң, Сталинградтың, Куйбышевтиң, Челябинскиниң, Кузбасстың болгаш өске-даа үлетпүрлүг төптерниң хоорай кыдыы районнарының колхозтарының болгаш МТС-териниң колхозчулары болгаш удуртукчулары! Боттарыңарның ниити ажыл-агыйыңарны сүт, картофель болгаш ногаалар бүдүрериниң хөгжүдүнер, парник-чылыткылыг ажыл-агыйны калбартыңар, эрте алыр картофель болгаш ногааларны хөйү-биле тарып өстүрүнер, хоорайларның болгаш үлетпүрлүг төптерниң чурттакчыларын оларның-биле эн эки хандырыңар!

Лён болгаш тарымал хендир өстүрер районнарның соңгаарлатпас сорулгазы болза, лён-долгунецтиң болгаш тарымал хендириниң тарылгазының шөлдерин калбартыры, ол культураларның дүжүттүүн болгаш бараанныг чоруун дыка бедидери болур. **Калинин, Смоленск, Киров, Псков, Новгород, Ярославль, Кострома, Вологда, Курск, Орел болгаш Брянск областарның, Татар АССР-ниң, Уралдың болгаш Сибирьниң районнарының база өске-даа лён болгаш тарымал хендир өстүрер районнарның колхозчулары база МТС ажылдакчылары 1954 чылда лёнуң волокнозун болгаш үрезиннерин база тарымал хендириниң дүжүттүүнүң болгаш ниити чыылдазының талазы-биле планныг даалгаларны ажыр күүседирин чедип алырын кыйгырып тур бис.**

Коммунистиг партия болгаш Совет чазак чигир свеклазының бүдүрүлгезин улгаттырар сорулганы салган.

Воронеж, Курск, Белгород, Липецкий, Тамбов, Орел болгаш өске-даа областарның, Краснодар болгаш Алтай крайларның колхозчулары база МТС ажылдакчылары! 1954 чылда чигир свеклазының дүжүттүүнүң талазы-биле планны ажыр күүседирин чедип алыылыңар.

Тарымал тооруктуң болгаш өске-даа үстүг культураларның дүжүттүүн дыка улгаттырар талазы-биле улуг сорулгалар колхозтарның болгаш МТС-тернин мурнунда туруп турар.

Краснодар болгаш Ставрополь крайларның, Саратов, Куйбышев, Сталинград, Чкалов, Ростов, Липецкий, Воронеж, Белгород областарның, Сибирьниң болгаш Уралдың районнарының база Россия Федерациязының өске-даа районнарының колхозчулары болгаш МТС ажылдакчылары! Бо чылын тарымал тооруктуң лён-кудряштың база өске-даа үстүг культураларның дүжүттүүнүң планын ажыр күүседирин чедип алыылыңар. Үстүг культураларны өстүрериниң бедик агротехниказын хандыраалыңар, тарымал тоорук болгаш клещевина тарыырынга дөрбелчин-уяланчак арганы калбаа-биле шиңгээдиилиңер. Оларны ажылдап кылырын болгаш ажаап алырын механизастаалыңар.

Сад, виноград ажылын, кат-чимистиг тарылганы база бахчи культураларын тарыырын бүгү хемчег-биле калбартыр сорулга бистиң мурнувыста салдынган.

Краснодар болгаш Ставрополь крайларның, Ростов, Белгород, Тамбов, Грозный, Курск, Рязань, Москва, Орел, Астрахань, Сталинград, Саратов, Куйбышев областарның база Россия Федерациязының өске-даа районнарының колхозчулары болгаш МТС ажылдакчылары! Үлетпүр сад ажылын болгаш виноград ажылын дыка хөгжүдеринге соңгаарлатынмас хемчеглерни алырынче, улуг шөлдерге чаа-чаа садтарны, виноградниктерни, кат-чимистерни тарып олуртурун организастаарынче, бахчи культураларының тарылгазының шөлүн улгаттырарынче силерни кыйгырып тур бис. 1954 чылда фруктуларның, виноградтың, вишняның, клубниктиң, арбузтуң болгаш дыняның бедик дүжүттерин хандыраалыңар. Шай болгаш цитрус чимизиниң бүдүрүлгезин база оларны күрүнеге дужаарын улгаттыраалынар.

Эштер!

Часкы тарылганың хүннери чоокшулап олурар. Часкы тарылганы кыска хуусаада болгаш бедик агротехниктиг деннелге үлегерлиг чорудары бедик дүжүттерни алырының чугула чүүлү болур. Бистиң соңгаарлатпас сорулгавыс болза, тракторлар болгаш көдээ ажыл-агый машиналарының септелгезин эң кыска хуусаада доозары, үрезиннер уруушкунун болгаш арыглаашкынын доозары, хар ызырындырар талазы-биле ажылдарны күштелдирери, шөлдерже удобрениелер сөөртүрүн организастаары болур. Колхоз бүрүзүнге, МТС бүрүзүнге онза кичээнгейни көдээ ажыл-агый культураларын тарып өстүрериниң чаа, депшилгелиг аргаларынга кадрларны өөредиринче угландырар херек. Мурнакчы колхозтарның болгаш МТС-териниң дуржулгазын калбаа-биле ажыглап тургаш, хөөп тарыыр культураларны олуртурунуң болгаш тарыырының дөрбелчин-уяланчак база дөрбелчин аргаларын шудургу шиңгээдип алыылыңар.

Улуг төөгүлүг болуушкунну — Украинаның Россия-биле катап каттышканының 300 чылын демдеглээри-биле бистер, көдээ ажыл-агыйның мурнакчыларының Бүгү-россий чөвүлел хуралының киржикчилери, акы-дунма Украин республиканың эр, херээжен колхозчуларын, МТС-тер ажылдакчыларын болгаш көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглерин социалистиг чарышка кыйгырып тур бис.

Бо чылын Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгези ажытынар. Кызымаккай күш-ажыл-биле болгаш ажылга бедик көргүзүглер-биле делгелгеге киржир хүндүлүг эргени колхоз бүрүзүнге, МТС бүрүзүнге чедип алыылыңар!

Эр, херээжен колхозчулар, МТС-тер болгаш совхозтар ажылдакчылары, көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглери! Көдээ ажыл-агыйның мурнунга партияның болгаш чазактың салган сорулгаларын боттандырары дээш бүгү улусчу социалистиг чарышче киринер! Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың удуртулгазы-биле чуртка көдээ ажыл-агый продуктуларының элбекшилин тургузары дээш, коммунистиг тургузуушкунга чаа-чаа чедиишкиннер дээш шудургу демисежиилиңер!

КОЛХОЗЧУ СУУРНУҢ ХҮНҮ

Чөөн-Хемчик районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң сууру—Чыраа-Ыажынга бо чылдың февраль 11—колхозчу суурнуң амыдыралының анаа-ла ээлчег-оюле эртип турган хүннериниң бирээзи. Ынчалза-даа колхозчу суурнуң хүн-бүрүзү-ле хаанныышкынныг амыдырал-оюле, тургузукчу күш-ажыл-биле эртип турар.

Колхозчу суур эртен эрте хаанытып үнер. Тудуг ыяжының сөөртүкчүлери аттарын шанактааш, суурдан шуужуп үнүп, школачылар сумкаларын чүктегилепкен школазынче далажып, тудугжулар балдыларын туткулааш тудуп турар бажыңнарынче чоруп, хову бригадаларының кижилери удобрениеге хереглээр өдекти, хүлдү шанактааш, аттаныр, чамдыызы үрезин арыглаары-биле чоруп турарлар.

Колхозчу суурнуң күш-ажылчы хүнү ынчаар эгелээр.

ЭЛЕКТРОСТАНЦИЯ ТУДУУНДА

Колхозта электростанцияның тудуушкуну чоруп турар. Ооң бажыны шуут доозулган. Ам ында локомобильди эптеп тургускан. Бажыңнарже электри дамчыдарының чагылары шуптузу тургустунган.

Школа, контора болгаш чуртталга бажыңнарының иштинге монтаж ажылы (электри лампаларын сугар кылдыр белеткээри), суурнуң ийи километр дурттуг кол кудумчузунда чагыларның баштарынга донгалар кадаары февраль 11-де доозулган. Ол-ла хүнде кол кудумчуда чагыларга демир удазын шөери эгелээн турган (ам ол база доозулган).

Ол хүнде электростанцияның бодунга ыш-бус тыртырар улуг хоорзаны бедидип үндүрген болгаш генераторну фундаментизинге салып тургускан.

Сельэлектронуң бригадазы болгаш колхозчу тудугжулардан ында ажылдап турарлар колхозтуң электри станциязын ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдалар хүнүнүң бетинде ажыглалга киирип, Ильичиниң лампаларын колхозчуларның бажыңнарынга кыпсыр дээш кызымаккай ажылдап турарлар.

ТУДУГГА ЫЯШ

Бөгүн колхозтуң суурунче 40 шанактыг аттарга тайгадан ыяш сөөртүп эккелген, ол шанактар-биле 20 кубометр ыяш дүжүртүнген. Колхозтуң суурунга ыяш сөөрткен ынча шанактар бир хүн ажылдыр-ла кээп турар.

Ол шанактыг аттарның ыяш сөөртүп ап турар черинде тудуг бригадазының 25 кижизи тудуг ыяжы кезип турар. Оларның аразында эштер Кодур-оол, Кончук олар номазын 200 хуу чедир, эш Маспык 300 хуу чедир күүседип турар.

—Маспык ыяш кезип турда, дыттар дээрге улай-улай ужуп-ла турар, кайгамчыктыг амытан болгай-аан—деп колхозчулар магадап чугаалажып турарлар.

Тудуг бригадазының 10 кижи составтыг ыяш дилер бөлүү колхозчу тудугну дилген ыяштар-биле хандырар дээш карак-кызыл ажылдап турарлар. Бо хүн оларның иштинде Белек-оол болгаш Начын-оол олар нормазын 200—200 хуу күүсеткеннер.

КОЛХОЗТУҢ БУХГАЛТЕРИЯЗЫНДА

Колхозтуң бухгалтерия чери бо хүннерде хөй кижилиг болуп турган. Колхозчулар чылдың санажылгазын кылып, олча-ажыын ап турар.

Февраль 11-де 18 колхозчулар 19 муң рубльдиң санажылгазын кылган. Оларның иштинде чылда 600 күш-хүннерин ажылдаан, сөөртүлгеде ажылдап турар эш Тамчыт болгаш 500 күш-хүннерин ажылдаан, колхозтуң дарганы Лопсан олар бар. Колхозтуң бир күш-хүнүнге 3 килограмм тараа, 2 рубль 88 копеек, 2,7 килограмм сиген онаажып турар. Ынчангаш Тамчыт 1728 рубльди, 1 тонна 800 килограмм тарааны болгаш 1 тонна 620 килограмм сигенни алган.

Бо болза чаңгыс хүнде санажылга кылганнарның иштинден чаңгыс чижек-тир. Оон-даа хөй күш-хүннерин ажылдааш, хөй олча-ажыкты алган колхозчулар колхозта хөй. Чижээ, колхозтуң сураглыг саанчызы Мыйдок 1092 күш-хүнү ажылдааш, 3178 рубльди, 3 тонна ажыг тарааны чүгле бодунуң ажылдаанынга алган. Ооң өг-бүлезиниң шуптузунуң алган тараазы 6 тонна 700 килограмм болган.

Бистиң чуртка кым-на эки ажылдаар болдур, ооң алыры хөй болур, ынчангаш ол кижиниң амыдыралы улам экижиир болгаш эки хандырылгалыг болур.

ЧАА ПОЧТА КЕЛГЕН

Февраль 11-де колхозка почта келген. Ол почта-биле колхозчуларның чагытканы хөй санныг солуннар болгаш чагаалар келгилээн. Ол солуннарның аразында областың солуннарындан аңгыла «Известия», «Комсомольская правда», «Сельское хозяйство», «Учительская газета», «Пионерская правда» деп солуннар болгаш «Коммунист», «Молодой коммунист», «Крокодил», «Смена», «Пионер» деп сеткүүлдер бар.

Ол почта-биле областың янзы-бүрү черлериниңден болгаш чурттуң улуг-улуг хоорайларындан колхозчу суурнуң чурттакчыларынга чагаалар келгилээн. Ооң иштинде Москвадан, Ленинградтан, Томскиден болгаш Қызылдан чагаалар бар.

Ол почта-биле колхозта чеди чыл школазының башкызы А. А. Семеновага Москвадан солун посылка келген. Сураглыг педагог А. С. Макаренконуң «Коммунистиг кижизидилге дугайында» деп номун Семенованың найыслалда чурттап турар угбазы чоруткан. Ол номнуң даштында мынча деп бижээн: «Москва. Эргим башкы дунмамга ооң ынак угбазындан. 1954 чылдың январь 28-те». Ол болза, найыслалда-даа, колхозта-даа, кайда-даа чурттап турар кижилер чаңгыс өг-бүле болуп, чаңгыс бодал-биле чурттап, ажылдап турарын чугаалап турар.

ЧЕДИ ЧЫЛ ШКОЛАЗЫНДА

Колхозта чеди чыл школазынга ол хүн база-ла анаа ээлчеглиг хүн болуп эрткен. Ол хүнде бүгү класстарга кичээлдер болгулаан. Башкы Семенова орус дылдың, башкы Үндезин тыва дылдың, башкы Калинкина немец дылдың кичээлдерин эрттиргеннер. Өөредилге эргелекчизи Буян 7 класска «чаа төөгү» болгаш «ССРЭ-ниң Конституциязы» деп кичээлдерни эрттирген. Чаа төөгүнүң кичээлинге өөреникчи Мандык Францияга хамааты дайын дугайын, өөреникчи Дүкүүней ССРЭ—эвилелчи күрүне деп айтырыгны эки тайылбырлап харыылааннар.

Ол хүн школада 5-ки пионер отрядының сбору болган. Ол сборга пионерлер боттарының колхозунуң эки дүжүт өстүрүп алырынга дузалажыр дугайын чугаалашкан. Олар удобрениеге хереглээр бир тоннадан эвээш эвес хүлдү чыырын шиитпирлээн. Пионерлер ол хүн хүлдү демир-хуунарга чер-черден дажыглап бөлгеш, 2 хааржакты колхозка дужааганнар.

АГИТПУНКТ

Колхозта агитпунктунуң даштында «1954 чылдың март 14—ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдалар дугайында Дүрүмүү» өзүгаар соңгукчуларның даңзызын көрүп эткен Совет кылгаш, бүгү-ниити көөрүбиле азып чарлаан. Суурнуң соңгукчуларының даңзызында 330 ажыг кижи бар. Ол даңзыда ады киргеннериң аразында оларның иштинден эң улуг назылыг соңгукчу 74 харлыг Монгуш Дызынмаа болгаш ам бир дугаарда бадылаар Хомушку Кимоол олар бар. Соңгукчулар даңзызын ол аскан хүнүнде 60 шаа соңгукчулар боттарының аттарын шүүп көргеннер.

Колхозчу Манзырыкчы бир дугаар оглу Бояның төрүүгениниң дугайын демдегледири-биле ол хүн көдээ Советке келген.

8 уругларлыг Хомушку Сүмбүү хөй уругларлыглының дугайында дузаламчы акша алыр дептеринге акша алыр кылдыр демдегледип алыр дээш база келген. Ол 1948 чылдан 1952 чылдың төнчүзүнге чедир ай бүрүде 200 рубльди күрүне дузаламчызы кылдыр ап келген. Оон соңгаар бир уруунуң дузаламчы алыр назыны эткени-биле ол ам ай бүрүзүнде 100 рубльди ап турар.

Көдээ Совет хөй уруглуг иелерге ай бүрүде 5000—8000 рубльди тыпсып турар. Ол болза, бистиң чуртта ие-чаш дугайында күрүнеңиң улуг сагыш салыышкынын хереченлеп турар.

КОЛХОЗТАРНЫҢ ОТЧЁТ-СОҢГУЛДА ХУРАЛДАРЫ

Ниитиниң мал ажылын хөгжүдери дээш шиитпирлиг демисежир

Өвүр районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң отчёт-соңгулдалыг хуралынга артельдиң ажыл-агыйының ажыл-чорудулгазының дугайында отчёт илеткелди артель баштаар черинин даргазы эш Баазан кылган. Колхоз тургустунганындан бээр үш чылдың дургузунда организас, ажыл-агый талазы-биле элээн быжыгып келген, ниитиниң мал ажылын болгаш чер ажылын көдүренинче угландыр чамдык хемчеглерни ап чоруткан. Көдээ ажыл-агый артелиниң кежигүннериниң кызымак күш-ажылының түннелинде чаа колхозчу суур тургустунуп турар.

Колхозчу малчыннар Оолаккай, Хүргүл-оол, Балдан, Тас-оол болгаш оон-даа өскелер эрткен чылда малдың чаш төлүн бүрүн камгалап алган, чылыг кажааларны немей тутпкан болгаш малдың кышкы ажаалгазын экижиткен. Ниитиниң мал ажылында 100 ажыг малчыннар, бир зоотехник, бир мал эмчизи быжыглатынган.

Хуралга санал берген колхозчу эш Самбылдай ниитиниң малының баш санын өстүрериниң планы чылгыдан өскези күүсетинмээнин, колхоз баштаар чери, ооң даргазы эш Баазан мал ажылын хөгжүдериниче кончуг четпес сагыш салганын өнүгүмчүлээн. Малдың ажаалгазы четпес, зооветеринарлыг хемчеглер кошкак чорутунганындан эрткен чылда элээн хөй малдар когаралга таварышкан. Малчыннар Бюрбюжап, Көк олар малдың продукчулуун бедидерин, ооң уксаазын экижидерин үнелевейн, чаа кажааларны немей тутпайн, шынары багай, эрги чавыс кажааларга малды тургузуп, ылаңгыя Арбын-оол, Чат, Бюдюкей дээн ышкаш малчыннар чүгле хуузунда херээнче сагыш салгаш, ниитиниң мал ажылынга харыысалга чок болуп турарын ол илереткен.

Ниитиниң мал ажылы-биле чергелештир чер ажылын хөгжүдер хемчеглер сула чорутунган. Артель эрткен чылда тарылга планын ажыр күүсетсе-даа, гектар бүрүзүнден чүгле 2—3 центнер дүжүт алган. Тараа ажаап алыышкыны улуг чидириглиг болган. Ам бо чылын ындыг четпестерни болдурбас дугайын эштер Шыдар-Белек, Чөкпек олар боттарының саналынга демдеглээн.

Санал берген колхозчулар Чадана МТС керээлиг хүлээлгелерин багай күүсеткенин, 200 гектар черни тарып бээр тургаш, 170 гектар черни тараанын, дүжүт ажаап алыышкынының үезинде 200 гектар тарзаны ажаап бээр хүлээлгелиг тургаш, чаңгыс гектар-даа тараа ажаап бербээн дугайында улуг хомудалды илередип турганнар. Колхозчу эш Эдер-оол хуралга санал бергеш, часкы тарылгага үрезиннерни четчелеп, оларны чажар шынарынга чедир белеткеп, чепсек-херекселдериин болгаш машиналарның септелгезин дарый доозуп алыр дээш ажылды дүрген башкарып чорудар дугайын колхоз баштаар черден негээн.

Отчёт-соңгулдалыг хурал көдээ ажыл-агыйның бо шиитпирлиг чылында ниитиниң малының баш санын өстүрер, ооң продуктулуун бедидер дээш колхоз баштаар чери тодаргай хемчеглерни боттандырарын болгаш колхозчулар бо талазы-биле улуг күженишкинниг ажылдаарын шиитпирлээн. Сиген белеткелиниң планы эрткен чылда чүгле 57 хуу күүсетингенин дыка четпес деп санааш, колхоз бо чылын малга четчир сигенни болгаш өске-даа чемнерни план ёзугаар бүрүн белеткеп алган турар.

Ниити тудуг, ооң иштинде чурттала бажыңнарын, мал кажааларын тударының планын тудугжу бригада бо чылын бүрүн күүседир дээш күженишкинниг ажылдаар ужурлуг.

Көдээ ажыл-агый артелиниң Уставын хажыдар чоруктар ам-даа бэр. Мал фермаларында продуктулар төтчеглелдиг чарыгдатынып турган. Ооң бир чижээ, ферма эргелекчизи эш Эренмаа бир бетон саржагны чидирген. Сотпа, Байыр-Белек дээн ышкаш кижилер колхозтуң ниити чериндан элээн хөй сигенни кескеш, боттарынга ажыглаан. Ревизия комиссиязы (даргазы эш Дамдың-оол) артель уставын хажыдар чоруктар-биле шиитпирлиг демисел чорутпайн турган.

Көдээ ажыл-агый артелиниң ажыл-чорудулгазында улуг четпестерни чайладыр, ниитиниң мал ажылын хөгжүдер болгаш эки дүжүт чедип алыр, чаа тудугларны калбартыр, колхозчуларның материалдыг амыдыралын болгаш культурлуг деңнелин улам-на бедидер дугайында хемчеглерни айыткан шиитпирни колхозчулар отчёт-соңгулдалыг хуралга хүлээп алган. Организастыг айтырыг дугайында хуралга чугаалашкаш, колхоз баштаар черниң кежигүннерин болгаш ооң даргазынга эш Шаалыны колхозчулар соңгуп бадылаан.

В. ТҮМЕТЕЙ.

Малчыннарның чедиишкини

Чөөн-Хемчик районда Ленин аттыг колхозтуң хойжузу коммунист эш Х. Саңгак 1952 чылда 225 баш төрүүр хой хүлээп алгаш, оларны каракуль кошкарлар-биле эдериштирген. 1953 чылда 225 хоюндан 232 каракуль хураганнарны камгалап өстүрген.

Эш Саңгак бодунуң кыштаанда 5 тонна сигенни, 50 килограмм дусту белеткеп алган. Ол өг-бүлези-биле 1112 күш-хүнү ажылдап алган болгаш баштайгы авансыга 490 килограмм тарааны алган.

Хойжу эш Саңгак 250 баш төрүүр хоюндан 270 хураганны камгалап доруктурар хүлээлгени алгаш, улуг чүткүл-биле ажылдап турар. Ол-ла районда Жданов аттыг колхозтуң хойжузу эш Ондар-оол кадагалап турары 300 баш хоюндан төрээн 95 хоюнуң хураганын менди камгалап алган. Ол кыштаанда 15 тонна сигенни белеткеп алган. Ол колхозтуң инекчизи эш Даңзы-Белек бо чылын төрүүр 43 инектерниң бызааларын бүрүн камгалап доруктурар хүлээлгени ап турар. Ол кыштаанда 50 тонна сигенни белеткеп алган. Эш Даңзы-Белек өг-бүлези-биле кады 860 ажыг күш-хүнү ажылдап алган болгаш баштайгы авансыга 300 килограмм тарааны алган.

Д. СЮРЮН-ООЛ.

Социалистиг чарышты калбартып турар

Сүт-Хөл районнуң Алдан-Маадыр сумуда Калинин аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң малчыннары эштер О. Көк, О. Серен олар ниитиниң мал ажылын улам ыңай хөгжүдериниң талазы-биле чыл-бүрү чаа-чаа чедиишкиннерлиг болуп келгеннер.

Эрткен чылын коммунист эш Көк колхозтуң 297 өшкүлерин 604 баш чедир, эш Серен 100 өшкүлерни 218 баш чедир өстүргеш, колхозтуң мал фермазынга дужаап бергенин колхозтуң отчёт-соңгулдалыг хуралынан бедии-биле үнелеп көргеш, немелде төлевирлерни тывыскан.

Колхозтуң малчыннары соңгулда хүнүнге күш-ажылдың бедик чедиишкиннери-биле ужуражыр дээш аразында социалистиг чарышты улам-на калбартып, малдың кышкы ажаалгазын улам-на экижидип турарлар. Ол ышкаш колхозтуң алдарлыг чылгычызы эш Чамыяң 35 төрүүр белериндан доң уксаалыг 30 ажыг кулуннарны камгалап алырын хүлээнип, белерниң кышкы ажаалгазынче улуг кичээнгейни салып турар.

А. СЕРГЕЙ.

Часкы тарылгага белеткелдер

Чаа хүлээлгелер

Часкы тарылгага белеткел ажылдарын чогуур өйүнде доозар дээш Чаа-Хөл МТС-тиң механизаторлары социалистиг чарыштың чаа бедиткен хүлээлгелерин алган.

МТС 18 тракторларның 14-түн, 31 трактор сеялкаларының 29-зун, септезе чогуур 26 трактор андазыннарының 25-жин, 6 комбайнының 2-зин, 10 культиваторларны, 6 лущильниктерни болгаш «ЗИГ-ЗАГ» деп 18 илиирлерни септеп дооскан.

Тракторлар болгаш көдээ ажыл-агый машиналарының септелгезинде ажылдап турар механизаторлар Х. Чылбак бүдүрер ажыл нормазын хүн бүрүде 172 хуу, Т. Балчый 154 хуу, Х. Түктүг-оол, Кириллов 150 хуу, токарь эштер Мохов хүн-бүрүде ажыл нормазын 201—232 хуу, Назаров 216 хуу, дарган эш Пахаруков хүн нормазын 150—207 хуу күүседип турар.

Х. ТЕМБИРЕЛЬ.

Бедик дүжүт дээш

Чөөн-Хемчик районнуң Калинин аттыг колхозу бо чылдың часкы тарылга белеткелин багай эвес чорудуп турар. Үрезиннер план ёзугаар белеткетинген, 500 центнер кызылтас, 220 центнер арбай, 100 центнер сула, 30 центнер чингетараа үрезиннери бүрүн арыглатынган.

Колхоз ногаа, картофель тарылгазының шөлүн калбартырының соңгулгазын салган. 600 центнер картофель үрезини урдунган. Рассадалар парниктерин белеткеп эгелээн болгаш парниктер рамаларын кылып доозар деп турар.

Хову бригадазының эш Доржатпага удурткан бир бөлүү чоокку хүннерге чедир 500 центнер өдекти, 35 центнер ажыг куш өдээн болгаш хүлдү тарылга шөлүнде төккен. Ол бөлүк шөлче өдек, хүл сөөртүлгезин үргүлчүлеп турар. Дарганнар Хоор-оол ,Седен-Сот олар 10 андазын, 35 илиир, 40 хомут септээн. Тарылгага белеткел ажылдары организастыы-биле үргүлчүлевишаан.

М. ДОКТУГУ.

Хову бригадазында

ТУРАН. (Телефон-биле). Бий-Хем районнуң Ленинкада «Кызыл сылдыс» колхозтуң хову бригадазында эш Кукаринге удурткан удобрение чыыр бөлүү агроном эш Самаркиниң киржилгези-биле 8 шанак хүлдү болгаш 60 тонна өдекти бөлүп, тарылга шөлүнде төккен.

Тарылга шөлүнүң удобрениелээшкинин болгаш хар оваалаашкынын соңгулда хүнүнүң ырак бетинде доозар дээш хову бригадазының хар болгаш удобрение чыыр бөлүктери кызымак ажылдап турарлар.

ЧЕДИИШКИННЕРГЕ ДОКТААВАС БИС

Совет кижилериниң амыдыралында, чурттуң улус ажыл-агыйында улуг өөрүшкүлүг чедиишкиннер болгаш өскерлиишкиннер чыл бүрүде уламна өзүп турар. Ооң чижээн бистиң областың амыдыралындан база көргүзүп болур. Сөөлгү 4 чылдың дургузунда Бай-Хаак МТС бедик бүдүрүкчүлүг чаа машиналар-биле болгаш тракторлар-биле хандыртынган. 1950 чыл-биле деңнээрге, бо чылын комбайннар паркы 7 катап өскен, дүжүт ажаап алыышкының 1950 чылда 32 хуу, 1953 чылда 100 хуу механизастап шыдаан. МТС эрткен чылдың дургузунда колхозтарның тарылга ажылынга үүс хуу механизастааш-кынны чедип алган. Бо бүгү болза, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн өстүреринге, дүжүттү бедидеринге болгаш колхозтарны организас, ажыл-агый талазы-биле быжыглаарынга арганы берген.

Ол-ла үениң дургузунда МТС-тиң кадрлары өскен. Биче дуржулгалыг аныяк трактористер практика кырынга стахановчу школаны эрткен. Мергежил чок элээн хөй прицепщиктер механизатор мергежилди боттарынга шиңгээдип алган. Чижээ, мурнунда прицепщиктер турган Н. Петраков, Ф. Рыженков, К. Петраков олар ам мергежилдиг трактористер апарганнар. Көдээ ажыл-агый талазы-биле чедиишкинниг ажылдааны дээш 15 механизаторлар орденнер-биле шаңнатырган. Эң эки трактористериниң иштинден 3 кижи бригадирлерге депшитирген.

Механизаторлар янзы-бүрү мергежилди боттарынга шиңгээдип ап турар. Чижээ, сураглыг комбайнёр эш Бобков токарь, комбайнёр эш Назаров чазаныкчы мергежилди чедип алган. Чүгле 1953 чылда механизаторлар, инженерлер болгаш техниктер 40 чедир чаартыкчы саналдарны киирген. Элээн каш трактор бригадалары ажыл-агый санажылгазынче шилчээн чорук болза, МТС он-он муң рубльди камнап алыр аргалыг болган. Токарь эш Мякишев сеялкаларның, лущильниктериниң дискаларын мурнунда шлифоваль-биле бизеп турган болза, ам токарь станокка бизээрин чедип алган, ынчангаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн беш катап бедитпишаан, ол 9 муң ажыг рубльдиң камналгазын берген.

СЭКП ТК-ның сентябрь Пленумунуң төөгүлүг шиитпиринге сорук кирген механизаторлар иштики курлавырларны бүрүн ажыглаарын оралдажып, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң инициативазын улам үндүрүп турар. Эштер Ермолаевтиң, Рыженковтуң болгаш Бобковтуң бригадалары чыл планын 176—225 хуу күүсеткен болгаш тракторларның бүдүн чыл дургузунда үзүктел чок ажылдаарынче шилчээн. Олар машиналары-биле харны мөөңнеп, ажылдап берип турар колхозтарынга мал чемин, тудуг материалдарын сөөртүп берип турар. Элээн хөй трактористер бүдүрүлгениң бүдүн чартык, ийи чыл нормазын күүседип турган.

Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң өзүлдези механизаторларның материалдыг байдалын экижидеринге улуг ажык-дузалыг болган. 1950 чыл-биле деңнээрге, трактористериниң ажыл төлевири бо чылын 27 хуу өскен. Бистиң мурнакчы механизаторларывыс чурттала бажыңнарын, мотоциклдерни болгаш оон-даа өске чүүлдерни боттарынга садып ап турар.

МТС-тиң мурнакчы кижилери чедиишкиннерге доктаап, пөгүп болбас, дүүнгү чедиишкиннер бөгүнгү негелделерни бүрүн хандырып шыдавас деп чүвени эки билип турарлар. Ынчангаш механизаторлар бүдүрүлгениң күш-ажылын эки организастаар, ооң бүдүрүкчүлүүн улам бедидеринче иштики курлавырларны бүрүн ажыглаар дугайында МТС-тиң дирекциязынга негелделерни салып турар. Ол ышкаш олар боттарынга негелдени база бедидип, чүвени үрей кылыр, күш-ажылдың сагылга-чурумун үрээр кижилер-биле эптешпейн турар.

МТС-тиң механизаторлары бүгү улустуң байырлалы—ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдаларның хүнү—март 14-ке төлептиг ужуражыр дээш кызымак ажылдап турар. Бистер күш-ажылдың чаа чедиишкиннерин чедип албышаан, совет кижилерниң дүрген өзүп турар хереглелин хандырарының хөрээнге боттарывыстың салыышкынывысты чугаажокка киирер бис.

М. БАКЧЕВНИКОВ,
Бай-Хаак МТС-тиң кол агроному.

Парлатынмаан чагааларның изи-биле

Өвүр райпозунуң ажылында улуг четпестерниң үргүлчүлеп турарын шүгүмчүлеп, көдээ бижикчи редакцияга чагаа бижээн. Райпонуң ажыл-чорудулгазын хынап, бар четпестерни узуткаар талазы-биле хемчег алырын редакция облпотребсоюзка дыңнаткан.

Райпонуң ажыл-чорудулгазын хынааш, практиктиг дуза көргүзери-биле облпотребсоюзтуң харыысалгалыг ажылдакчыларын чоруткан деп облпотребсоюзтуң организас-ревизия килдизиниң эргелекчизи эш Решетников редакцияга дыңнаткан.

Аркадий Гайдар

(Төрүтүнген хүнүнден бээр 50 чыл болганына).

1941 чылдың октябрь 26-да Лепля деп украин суурнуң чанынга гитлержилер-биле тулчуушкунга совет чогаалчы, бичии ургларга таарыштырган кайгамчыктыг номнарның автору, партизан отрядының часпас адар пулемётчузу Аркадий Петрович Гайдар өлген...

Ол 50 чылдар бурунгаар, 1904 чылдың февраль 22-де, Львов хоорайның чанында завод суурунга төрүтүнген, 1912 чылда өг-бүлезиниң барган чери Арзамаска өөренип турган. 13 харлыг оол тургаш-ла Аркадий большевиктер клубунга барып турар апарган, а Октябрь революциязының баштайгы хүннеринден эгелээш-ле коммунистиг хуудустар тарадып, Совет эрге-чагыргага удур демиселди организастаарын оралдажып турган контрреволюсчулар-биле сегиржип алыышкыннарга киржип турган. 14 харлыг бичии оол болза-даа, бодунуң назынынга эннешпес бедик, өзүмнүг, делгем эгинниг болганындан, ол ёзулуг назынын чажыргаш, он алды харлыг мен дээш, Кызыл Армияже—хамааты дайынның фронтузунче чорупкан.

Аркадий Голиков, келир үедеги чогаалчы Гайдар, Кызыл Армичга алды чыл болган. Ол алды фронтуларга чоруп каапкан. Актарга, польша паннарга удур тулчуп, Борисово, Лепель чоогунга тулчуушкуннарга киржип, Кавказ фронтузунга, Кубаньга тулчуп турган. 18 харга үүгле четкеш, аңгы полк командылап, кулактарның тура-халыышкынын базып, офицерлер үймээзиннерингe удур демисежип турган.

Аныяк оол Аркадий Голиков революцияның дайынчызының аар-берге, кадыг-дошкун оруун эрткен. Фронтуга балыгланып кемдээн, быт аарыындан болгаш диш аарыындан аарып эрттип, ол чылдарда совет республиканың камгалакчыларынга таварышкан шылгалдаларның бүгү хилинчектиг үелерин шыдажып эрткен.

1923 чылда Гайдар аары-биле аарый берген—баштың кемдээни кавыннай берген. «Улустарның эң эки үлүү, аас-кежин, акы-дуңмалышкы чоруу дээш» демиселге бодун чажындан-на бердинген кижиге берге болза-даа, үр шелээже чоруур ужур таваржып келген. 20 харлыг Гайдар курлавырга полк командири дужаалдыг кылдыр санатынып үнген.

«Оон бээр-ле бижип эгелээн мен. Армияга бодум бичии оолчугаш хевээр турганымдан ындыг чоор-оң, мен ол амыдыралдың кандыг турганын, ооң канчаар эгелээнин, база канчаар үргүлчүлеп турганын чаа оолчугаштарга болгаш ургларга чугаалап бериксей берген мен, чүге дээрге мен черле ынчаш эвээш эвес чүүлдерни көрүп четигипкен мен» деп ол үениң дугайын Гайдар боду ынчаар чугаалап турар.

1925 чылда Ленинградтың «Ковш» деп альманахынге Гайдарның «Аштыыышкыннарның болгаш тиилелгелериниң хүннери» деп бир дугааргы тоожузу үнүп келген. Аңаа ам-даа Аркадий Голиков деп ат турган. Сөөлзүреди чогаалчы Гайдар деп ат тып алган. Шаанда шагда бир-ле черге орук разведкалап, отряд мурнунга халыдып чоруур аттыг кижини «Гайдар» деп адап турган деп тайылбырлаарынга ол ынак чораан...

Перьниң «Сылдыс» деп солунунга ажылдааны аныяк чогаалчыга хөй дузалыг чүүлдерни берген, ол аңаа очерктер болгаш фельетониар бижип турган. Солун ажылынга киржилге аңаа чаа чүүл болур материалды билири-биле Гайдарны байыдып, хоозурал-ядаралды, интервенцияның уржуктарын ажып эрткеш, чуртта амыдыралды ёзулуг чүткүлдүг күженишкин-биле чаартып турар кижилер-биле оны чоокшулаштырган. «Чаа оолчугаштарның болгаш ургларның» адынга бижээн номнарынга удаваанда-ла шак ындыг арыг болгаш сеткил сиңнигишкиннинг чаңгыланы берген ол онзагай, кыска болгаш ооң-биле кады аянныг дылды Гайдар ол солунга ажылдап турган чылдарында сайзырадып эгелээн чадавас.

Ады амгы үеде совет кижи бүрүзүнге таныш болуп турар ол чогаалчыга улуг алдарны харын ол номнар берген. «Р. В. С.», «Школа», «Ыраккы чурттар», «Шериг чажыды», «Барабанчының салымы», «Аккөк хува», «Чук биле Гек» база адактың сөөлүнде, «Тимур болгаш ооң командазы» деп сураглыг тоожузу Гайдарны бичии ургларның болгаш аныяктарның эң ынак чогаалчызы, совет уран чогаалдың эң улуг деп көрдүнген мастери кылыпкан.

Ол бүгү номнарынга Гайдар кайгамчык ылап шын орукту тыпкан, өткүт үннүг, кристалы дег арыг, быжыг тургустунган домактар кылдыр шилчиткен аажок ханы кижизидикчи идеялар ол орукту дамчыштыр аныяк номчукчуларның чүректеринге болгаш медерелинге чедип турар. Бодунуң «Школа» деп автобиографиялыг тоожузунга ол үениң аныяк салгакчыларының эрткен кадыгдошкун школазының дугайын Гайдар топтуг, бодунуң бичии номчукчузун бүрүн хүндүлевишаан, кадыг болгаш туттунуушкуннуг сеткил хайныгыышкыны-биле чугаалап турар. «Ыраккы чурттар» деп тоожузунга Аркадий Гайдар өске үелериниң дугайын бистиң бичии ургларывыска чугаалап, улустуң кылып тургузуп турар улуг хереклериниң хевир-утказын оларга чоокшулаткан.

Гайдар бичии ургларга-биле хүндүлелдиг болгаш эргелелдиг чугаалажыр кайгамчык чаяанныг чораан. Олар-биле ол кезээде-ле, амыдыралга-даа, бодунуң номнарынга-даа эң-не чугула үүлдүң дугайын сеткилиниң ханызындан, бөдүүн болгаш топтуу-биле чугаалажып чораан. Коммунистиг келир үениң дидим тургузукчуларының хүрээлеңинде бодунуң турар черин шын көрүп, а ооң соонда ону ээлеп алырынга өзүп орар салгакчыларга дузалаары—Гайдарның эң чугула деп санап чораан үүлү ол. Ынчангаш, бичии ургларга четче бүзүревес чамдык педагогтарның бодалы-биле алырга, бичии ургларга номунга чугаалаваза чогуур берге, нарын темалардан ол кажан-даа чайлавайн чораан. Амыдыралынга боду хөй шылгалдаларга таваржып чораан Гайдар амыдыралдың аар-берге талаларының дугайын, эки эвес хереклериниң болгаш багай кижилериниң дугайын бичии ургларга-биле чугаалажырындан кортпайн чораан. Амыдыралдың ындыг талаларын ол бичии ургларбиле дидим, ажык сеткил-биле чугаалашкан тудум, ук амыдыралдың эң эки талалары бичии номчукчунуң бүзүрээчел, харамдыгыышкынныг көрүжүнүң мурнунга улам хандыгыышкынныг болгаш кайгамчык чараш кылдыр ажытынып кээп турган. Хосталгага ынакшылдыг улустарның акы-дуңмалышкы чоруунуң дугайын, бүгү делегейде күш-ажылчы кижилериниң аас-кежин дээш демиселге чайлаш чок болур когаралдарның дугайын Гайдар бижип турган. Берге байдалга кирип, шын оруктан бичии-ле болза—чайлай бер часкан болгаш өөрүшкүже, күш-ажылче, бедик шынче совет кижилериниң сагыш салыышкыны-биле дедир эглип келген, пионер отрядының барабанчызының салым-чолунуң дугайын ол чугаалаан. Бодунуң эң бичии номчукчуларын, ооң ийи кайгамчыктыг маадырлары Чук биле Гек алышкыларның үе-чергелерин «шынчы чурттаар, хөй ажылдаар болгаш Совет чурт деп аттыг бо аас-кежиктиг канчаар-даа аажок улуг черге быжыы-биле ынакшыыр» деп өөредип чораан.

Гайдарның «Тимур болгаш ооң командазы» деп сураглыг тоожузунуң кайгамчыктыг чедиишкини социалистиг реализмниң методунуң күүлүүн бүзүрелдии-биле бадыткап турар.

Чогаалчының шынныын, ооң көскү, келир үеже угланган көрүжүнүң ылаптыын амыдырал боду бадыткаан. Делегейниң уран литературазының төөгүзүнде чаңгыс-даа номнуң кылбаан үүлүн Гайдарның тоожузу кылган. Бичии ургларга сонуургаңчыг тоожу хевирлиг кылдыр тургускан чогаалчының кыйгырыынга миллион-миллион бичии совет патриоттар харыылап бергеннер, олар Гайдарның Тимурунуң үлегери-биле ажылдап эгелээннер. Алары болгаш улуг эр кижилери армияже чоруй барган өг-бүлелерни боттарының сагыш салыышкыны-биле бүргээн бичии оолдарның—«тимуржуларның» кайгамчыктыг шимчээшкини бүгү чуртка тыптып келген.

Чаңгыс-аай быжыг туруштуг, кызыгааржок эки сеткилдиг, бодунуң бүгү хереклеринге болгаш бодалдарынга тускай онзагай байдалдыг ол улуг-даа кижилерни, бичии ургларны-даа бодунче хандыкшыдып турган. Гайдарның сөс бүрүзү—ол эң арыг, шын, ындыг кижи мегелеп шыдавас: бодунуң номнарында чугаалаан сөс бүрүзүнүң шынныын бодунуң бүгү амыдыралы-биле бадыткаарына ол белен дээрзин бичии ургларга медереп билип турганнар.

Ада-чурттуң Улуг дайынының баштайгы-ла хүннеринде Гайдар шериг корреспондент болуп фронтуже чорупканда, ол кайгамчык хандыкшылдыг кижи дээш сагыш аарыышкынның чаягаар болур сеткили-биле чергелештир ооң өңнүктериниң болгаш номчукчуларының иштинден кижи бүрүзүнге оон өскээр болбасдаа турган деп сеткил быжыгып орган: он дөрт харлыг Аркаша Голиковтуң Арзамаска эгелээн оруун чогаалчы, фронтучу корреспондент Аркадий Гайдар уламчылап турган.

Ыраажының болгаш улуг шын дээш демиселчиниң ол кадыг-дошкун, алдарлыг оруунга Аркадий Гайдар бодунуң өлүмүнге ужуражкан. Эзрежишкиннер турза-даа, ол берге байдалдар тургустунуп келген райондан ужудуп үнериниден ойталааш, бичии партизан отрядынга хевээр артып калган болгаш демир үжүктен тудак чок мергежилдиг башкарып билир боозун холдарынга тудуп алгаш, тулчуушкунга өлген.

Ынчалза-даа, революцияның чогаалчызы болгаш солдады, Төрээн чуртунуң берген боозун ыдыктыыбиле хүндүлеп, ооң-биле кезээде кыжаныг кылбайн чораан болгаш боолаарывга ынак болганындан эвес, а ада-чурттуң аас-кежиин болгаш тайбыңны камгалаарын бодунуң хүлээлгези кылдыр санап чораанындан дайылдажып чораан Гайдар бодунуң чырыткылыг оруун бөгүн-даа уламчылап турар. Гайдарның сөөгү Днепр кыдыының бедик тейиниң кырында, улуг украин шүлүкчү Тарас Шевченконуң хөөр-тураскаалындан ырак эвес черде чыдар. Гайдарның чогаалдары совет улустарның бүгү дылдарында миллион-миллион тиражтар-биле парлатынып турар. Ооң чогаалдарын ылаптыг өөренип турар. Гайдарның номнарын улус демократиязының чурттарында, хостатырган Кыдатта бичии ургларга номчуп турар.

Социалистиг революцияның оглу, миллион-миллион бичии ургларның хөглүг, сеткилден өңнүү Аркадий Гайдар бөгүн тайбың дээш, улустарның найыралы, аас-кежин дээш демиселчилериниң хүрээлеңинде бистиң-биле кады базып орар.

ЛЕВ КАССИЛЬ.

ДӨРТ КҮРҮНЕЛЕРНИҢ ДАШТЫКЫ ХЕРЕКТЕР МИНИСТРЛЕРИНИҢ БЕРЛИН ЧӨВҮЛЕЛ ХУРАЛЫ

БЕРЛИН. (**СЭТА-ныҢ тускай корр.**). Дөрт күрүнелерниҢ даштыкы херектер министрлериниҢ февраль 14-те болган хуралын В. М. Молотов даргалаан. Ол хуралга—«Австри күрүне керээзиниҢ дугайында» хүн айтырыыныҢ үшкү пунктузун чугаалажып көөрү үргүлчүлээн.

Февраль 13-те болган хуралга министрлер бөгүн хамыктыҢ мурнунда хүн айтырыыныҢ ук пунктузунуҢ улам ынайгы чугаалажып көрүлдезиниҢ чурумун көөр деп дугуржуп алганын дыҢнаткан болгай. Даллес бир дугаарында сөс алгаш, дөрт күрүнелерниҢ даштыкы херектер министрлери австри күрүне керээзиниҢ төлевилелиниҢ бодунуҢ үезинде министрлерниҢ оралакчыларыныҢ дугуржуп алганы үүлдерни хүлээп ап тур деп чугаалап турар саналды киирген.

Австри керээниҢ талазы-биле министрлерниҢ оралакчыларыныҢ мурнундагы чугаалажыышкыннарныҢ үезинде ССРЭ-ниҢ Даштыкы херектер министриниҢ оралакчызыныҢ саналдааны 9, 16, 27, 42, 48, 48-бис үүлдерни ол-ла хевириҢе дугуржутунган база хүлээп алдынган деп санаарын Даллес саналдаан. ДаллестиҢ саналында 35 үүлдү совет төлээлериниҢ саналдаан эдии-биле хүлээп алырынга чөпшээрежип турары база илеретинип турар. Ол чүүл ёзугаар Австрия Совет Эвилелинге Австрияда мурнундагы герман эт-хөреңгилер дээш төлелгелер түүнүн бараннар берилдези-биле дуглап төлээр болуп турар.

Хостуг болгаш хамаарышпас Австрияны эң дүрген катап тургузарынче угланган совет саналдарны ыыттавайн эрттиргеш, Даллес австри күрүне керээзиниҢе февральдыҢ 18-те ат салдынган турзун дээш хемчеглерни алыр деп саналдаан.

Оон соонда Бидо сөс алган. ДаллестиҢ саналы француз төлээлериниҢ туружунга бүрүн дүгжүп турар-дыр деп ол медеглээн.

Мен база ДаллестиҢ саналынга каттыжып тур мен деп Иден база медеглээн.

Хуралды даргалаан В. М. Молотов чугаалажып турар айтырыгныҢ талазы-биле австри чазактыҢ төлээлериниҢ удуртукчузу Л. Фигль сагындырыглар кылырын күзеп турар ирги бе деп айтырган. Ол ДаллестиҢ, БидонуҢ болгаш ИденниҢ саналдарынга хамаарыштыр совет төлээлериниҢ санал-оналын дыҢнаары күзенчиг-дир деп харыылаан.

Оон соонда В. М. Молотов сөс алган. Мурнунда австри күрүне керээзиниҢ текстизиниҢ талазы-биле дөрт күрүнелерниҢ аразынга туруп турган чөрүлдээлер амгы үеде барык бүрүнү-биле узуткатыган фактыны ол демдеглээн. Ынчалзажок ол чөрүлдээлер ам-даа бүрүнү-биле узуткатынмаан деп Молотов чугаалаан. ДаллестиҢ саналын, а ол ышкаш дээргилер Бидо болгаш Иден ол саналга каттышкан байдалды совет төлээлер медеглелге ап турар.

Мурнунда дугуржутунуп алдынмайн арткан үүлдериниҢ иштинден 48-бис (ол чүүл австри хүлээлгелерге хамааржыр—**Ред.**) үүлдү демдеглээрин күзеп турарын В. М. Молотов айыткан. Ол үүлдүҢ утказын алырга, ол талазы-биле дугуржулга Совет Эвилели биле АвстрияныҢ аразынга ийи талалыг чогуур дугуржуушкун кылдыр чардынар ужурлуг. АКШ, Франция болгаш Англия боттарыныҢ каш чылдарныҢ дургузунда совет саналдарга удур көдүрүп үндүрүп келген удурланыышкынныҢ дүжүргени шак ол фактыны совет төлээлер таарымчалыг ужур-дузалыг кылдыр көрүп турарын Молотов демдеглээн. Оон-биле австри керээни дүрген чарарыныҢ аргазы чиигетинип, а ол ышкаш австри керээниҢ талазы-биле чөрүлдээлерни көөрүн оралакчыларга дамчыдып бээриниҢ эргежок чугулазы база дүжүп турар-дыр. Амгы чөвүлел хуралга австри керээниҢ текстизиниҢ дугайында айтырыгныҢ талазы-биле министрлер бир эвес Совет ЭвилелиниҢ киргени саналдарны барымдаалаар болза, үзе дугуржутунган деп чөпшээрежип болур.

Оон ынай мурнунда-даа болгаш ам-даа Совет Эвилелинге улуг ужурдузалыг болуп турар айтырыгны Даллес оюп каапканын В. М. Молотов айыткан. Чаа керээни күүсетинер ужурлуг ёзулуг ындыг керээ кылдыр Совет Эвилели кезээде улуг ужур-дузалыг кылдыр көрүп келген деп Молотов чугаалаан. Италия-биле тайбың керээзиниҢ Триестиге хамаарышкан үүлүнүҢ талазы-биле болуп турар байдалды бистер чогумчалыг эвес кылдыр санап келген болгаш санап-даа турар бис. Ол керээге ат салган АКШ биле Англия айытынган үүлдерден үнүп турар хүлээлгелерин күүсетпейн турар. Триестиде англи-америк шериг базалары туруп үргүлчүлевишаан, ол чорук Италия-биле тайбың керээзиниҢ үүгле ёзу барымдаалаан үрээшкини эвес, харын Европага, ылзнгыя оон Триест туруп турар кезиинге тайбыҢныҢ эрге-ажыктарынга удурланышкак болуп турар.

Даштыкы херектер министрлериниҢ амгы чөвүлел хуралы ол айтырыгныҢ хажыызы-биле эрттип шыдавас. Мынчангаш бистер Триест дугайында айтырыгныҢ талазы-биле дараазындагы шиитпирни хүлээп алырын саналдап тур бис:

«ССРЭ-ниҢ, АКШ-тыҢ, АнглияныҢ болгаш ФранцияныҢ даштыкы херектер министрлериниҢ чөвүлел хуралы Италия-биле тайбың керээзиниҢ хостуг девискээр Триестиге хамаарышкан кезииниҢ күүселдезиниҢ дугайында айтырыгны база дагын көөр деп саналды Айыыл чок чоруктуҢ Чөвүлелинге киирип тур».

Мындыг бөлүүн шиитпир Триест дугайында айтырыгны Каттышкан Нациялар Организациязынга көрүп турган, ону дөрт күрүнелерниҢ шиитпирлеп таарыштырар дээш ниити күзелдииниҢ дугайын херечилээр ийик деп В. М. Молотов айыткан.

Совет төлээлериниҢ чөвүлел хуралдың онза кичээнгейин эҢ дирип турары ийи саналдары арткан деп В. М. Молотов чугаалаан. Совет төлээлериниҢ февральдың 12-де болган хуралга киирген бирги саналы Австрия-биле күрүне керээзиниҢ текстизинге 4-бис деп немелде үүлдү киирерин көрүп турар, ында чугаалап турары болза:

«БоттарыныҢ чепсектиг күштери-биле Германияга удур дайынга болгаш Австрияны хостаарынга киржип турган кандыг-даа күрүнеге удур угланган кандыг-бир коалицияга азы шериг эвилелдеринге кирбезин Австрия хүлээнип тур.

БодунуҢ девискээринге даштыкы шериг базаларын тургузарын болдурбазын, а ол ышкаш Австрияга даштыкы шериг инструкторларын болгаш тускай эртемниглерин ажыглаар чорукту болдурбазын Австрия база хүлээнип тур».

Совет ЭвилелиниҢ ийиги саналы австри күрүне керээзиниҢ төлевилелиниҢ 33 үүлүнге (ук үүл эҢ чагырылга шериглерин үндүреринге хамааржып турар—**Ред.**) өскерилделер киирерин көрүп турар. Совет саналга дүүштүр АКШ-тыҢ, АнглияныҢ, ФранцияныҢ болгаш Совет ЭвилелиниҢ чазактары Австрия-биле керээниҢ күштүг болуп киргениниҢ соонда АвстрияныҢ чогуур зоналарыныҢ девискээринден боттарыныҢ шериглерин үндүрерин Германия-биле тайбың керээзи чардынгыже чедир түр соңгаарладыр эргелиг болуп турар деп Молотов айыткан. Ынчаарга АвстрияныҢ девискээринге артып калыр шериг кезектери эҢ чагырар эрге-чагыргаларныҢ функцияларын эдилевес деп чүвени билир херек деп ол чугаалаан. Олар боттарыныҢ хамааржып турар күрүнелериниҢ акша-хөреңгизиниҢ күселибиле турар апаарлар. Австрия ол шериглерни ажаап-дежээринге чангыс-даа шиллингини чарыгдавас.

АвстрияныҢ найыслалы—Бенадан бүгү даштыкы шериглерни, совет-даа, америк-даа, англи-даа, француз-даа шериглерни үндүреринниҢ дугайында совет саналга хамаарыштыр В. М. Молотов мынча деп чугаалаан: ынчалза-даа Вена шериг чок артпас. Ынчалза-даа аҢаа үүгле австри шериглер турар.

Совет Эвилели айытынган саналдарны үүге амгы үеде киирип турарының болгаш база ол саналдарны беш чыл мурнунда, кажан даштыкы херектер министрлериниҢ оралакчыларының чөвүлел хуралынга австри керээни чугаалажып турган чөвүлел хуралынга үүге киирбээниниҢ дугайында айтырыгга доктаап, В. М. Молотов чүве чугаалаан.

Оон чылдагааны мырыңай илдең деп В. М. Молотов чугаалаан. Беш чыл мурнунда ЕвропаныҢ девискээринге ам саны барык үүс чедип турар ол америк шериг базалары турбаан. Бир эвес ол америк базалар чок турган болза, база амгы үеде европа күрүнелериниҢ девискээринде хөй санныг америк шериг базаларының бар болуп турарының түүнелинде тургустунган ол байдал чок турган болза, ындыг санал болбазы билдингир болгай.

Бодунче онза кичээнгейни эҢлдирип турар база бир өске чылдагаан болза, Барыын Германияга герман милитаризмни катап тургузарын айтып турар «ЕвропаныҢ камгалал ниитилежилгезин» тургузарының планнары бар болуп турар шак ол байдал болур деп В. М. Молотов үргүлчүлеп чугаалаан. Бир эвес ындыг планнар чок турган болза, азы бир эвес олардан ойталап кааптар болза, ол чорук австри күрүне керээзиниҢ дугайында айтырыгны шиитпирлээрин чугаа чок чиигедир ийик.

Австри күрүне керээзиниҢ белеткелиниҢ узамдыгышкыны АКШ-тыҢ, АнглияныҢ болгаш ФранцияныҢ чазактары чөпшээрежип шыдавас ындыг саналдарны Совет ЭвилелиниҢ киирип турарындан болуп турар кылдыр тайылбырлаарын чамдыкта оралдажып турганнар деп В. М. Молотов оон ыңай айтып чугаалаан. Херек кырында үүл дээрге, ол саналдар таарышпайн турбаан ышкажыл деп үүвени бөгүн билип алдывыс деп В. М. Молотов чугаалаан. Бөгүн таарымчалыг-дыр деп хүлээп алдынган бистиҢ саналдарывысты хүлээп алырын беш чыл узадып келгеннер. Австри керээни чарарын саадатканы дээш харыысалганы харын кым чүктээрин ол чорук база дагын чугаалап турардыр. Бир эвес маҢаа австри керээни чарарын узамдыктырар дээш база дагын кандыг-бир чаа чылдактарны дилеп турун бээрлер болза, шын эвес болур ийик деп совет төлээлер бодап турар.

Совет чазак болза, оон эргежок чугула деп санап турары эдиглерни киргеш, Австрия-биле керээге бо неделда-ла, соңгаарладыышкын чокка ат салырын саналдап турар деп В. М. Молотов медеглээн.

Ол санал Австрияга ажыктыг болуп, АвстрияныҢ эрге-ажыктарынга чугаа чок таарыжып, австри айтырыгны шиитпирлеп таарыштырарынга бурунгаар базым болуп турар. Австри керээге доп-дораан ат салыр дугайында Совет ЭвилелиниҢ саналы даштыкы шериглериниҢ австри девискээрни эҢлеп чагырар чоруун доп-дораан доозарын болгаш керээниҢ текстизинде көрдүнген мурнундагы герман эт-хөреңгилерни Австрияга доп-дораан дамчыдып бээрин айтып турар.

Совет саналдар оон-биле кады АвстрияныҢ девискээринге хөй эвес санныг даштыкы шериг кезектериниҢ түр артып калырының эргежок чугулазы-биле холбаштыр Австрияга түр үеде чамдык кызыгаарлалдар артып калырын көрүп турар деп В. М. Молотов айыткан. Бир эвес ону ынчаар кылбас аргалыг турган болзувусса эки-ле ийик, ынчалза-даа Совет ЭвилелиниҢ буруузу чокка, Германия-биле тайбың керээзин чарар чоруктуҢ узамдыгып турарының ужурундан ЕвропаныҢ төвүнге дувурээзиниҢ чорукту тургузуп турар болгаш оон айыыл чок чоруун ногууру-биле хандырып шыдавас байдалдар тургустуна бергениниҢ хараазы-биле үстүнде үүлдерни ынчаар кылырының эргежок чугулазы болдуна берген.

Совет төлээлериниҢ киирген саналдары чогуур кичээнгей-биле көрдүнер боор деп идегелин В. М. Молотов илередип чугаалаан.

Совет төлээлер оон саналдары бир тээ күрүне керээзин дүрген чарарын хаңдырар арганы берип турар болганда, бурунгаар улуг базым болуп, хамыктыҢ мурнунда, олар Австрияга ажыктыг болганы-биле АвстрияныҢ бодунга база ылап билдингир болур дээрзинге идегеп турар.

В. М. Молотов чугаазының соонда ФранцияныҢ, АнглияныҢ болгаш АКШ-тыҢ даштыкы херектер министрлерингe совет төлээлериниҢ саналдарының текстилерин: Триест дугайында айтырыгныҢ талазы-биле шиитпирниҢ төлевилелин, австри күрүне керээзиниҢ 4-бис үүлүнге немелде үүлдүҢ төлевилелин, а ол ышкаш 33-кү үүлдүҢ болгаш 35-ки үүлдүҢ 6-гы пунктузунуҢ өскерткен эдиин дамчыдып берген.

Совет төлээлериниҢ 33-кү үүлге киирген чаа саналының эдиинде мынчаар чугаалап турар:

33 үүл

«1. Австрияда контроль механизминиҢ дугайында 1946 чылдың июнь 28-теги дугуржулга амгы керээ күштүг болуп кирген хүнүнден эгелээш, бодунуҢ күштүг болур чоруун соксадыр.

2. Амгы керээ күштүг болуп киреріи билек Австрияда эҢлеп чагырылга зоналарының дугайында болгаш Вена хоорайны эргелеп баштаарының дугайында 1945 чылдың июль 9-тагы дугуржулганың 4 пунктузун ёзугаар тургустунган эвилелчилер аразының комендатуразы Вена хоорайны эргелеп баштаарының талазы-биле бүгү функцияларны күүседирин соксадыр.

Эвилелчи болгаш каттышкан күрүнелериниҢ шериглери амгы керээ күштүг болуп кирген хүнүнден эгелээш, 90 хүннерден орайтатпайн Вена хоорайдан үнген турар.

3. Австрия талазы-биле эвилелчи комиссияныҢ ажылдакчылары Австриядан дүрген-не, ынды дээрге-ле амгы керээ күштүг болуп кирген хүнүнден эгелээш, тозан хүннер дургузунда дедир кыйгыртынган турар.

4. КомиссияныҢ болгаш АвстрияныҢ бүгү девискээринде оон органнарынын, а ол ышкаш эвилелчилер аразынаҢ коментедатуразынаҢ болгаш Вена хоорайда ам-даа оларныҢ эргезинде туруп турар шериглериниҢ хереглелинге эвилелчи комиссияныҢ алганы бүгү австри өнчүнү тозан хүннер кылдыр доктаатынган үениҢ дургузунда АвстрияныҢ чазаанга эгидин бээрин эвилелчи болгаш каттышкан күрүнелер хүлээнип тур. Ол пунктуга үндезилээш, хүлээп алдынган хүлээлгелер амгы керээниҢ 33 үүлүнүҢ доктаалдарынга каража-когаралдар чокка хереглетинер.

5. АКШ-тыҢ, АнглияныҢ, ФранцияныҢ болгаш Совет ЭвилелиниҢ чазактары Австрия-биле керээ күштүг болуп киргениниҢ соонда АвстрияныҢ чогуур зоналарының девискээринден боттарыныҢ шериглерин үндүрерин Германия-биле тайбың керээзи чардынгыже чедир түр узадыр эргелиг болур.

6. Австриядан үнер хуусаазы узатынган шериглер эҢлеп чагырылга функцияларын күүсетпес болгаш австри администрацияныҢ херектеринге база чурттуҢ хөй-ниити политиктиг амыдыралынга киришпес. Ол шериглериниҢ эрге талазы-биле байдалы АКШ-тыҢ, АнглияныҢ, ФранцияныҢ, ССРЭ-ниҢ чазактарынын болгаш АвстрияныҢ чазааныҢ хүлээп алыр тускай дугуржулгазы-биле тодаргайлатынар болгаш Австрия-биле күрүне керээзиниҢ күштүг болуп кирери-биле кады күштүг болуп кирер».

Оон ыңай, хуралды даргалаан В. М. Молотов чугаалажып турар айтырыгныҢ талазы-биле ам кандыг-бир чүве чугаалаксап турар ирги бе деп Л. Фигльден айтырган.

Австри чазак бөгүн ДаллестиҢ киирип турар саналы-биле чөпшээрежип турар деп Фигль чугаалаан. Керээ төлевилелиниҢ 33 үүлүнге хамаарыштыр совет эдиг-биле ол база чөпшээрешкен. Фигль чамдык үүлдер талазы-биле бодунуҢ бодалын чугаалаваан. Үүге дээрге, ол үүлдер талазы-биле бодумнуҢ чазаамны төлээлевейн турар мен деп медеглээн.

Оон соонда Даллес сөс алгаш, В. М. МолотовтуҢ медеглелин дыҢналым, ынчалза-даа совет төлээлериниҢ бүгү саналдарының талазы-биле чүве чугаалап шыдавас мен, үүге дээрге, оларныҢ текстизи-биле баштай таныжып алырын күзеп турар мен деп чугаалаан. Тодаргай болгаш билдингир совет саналдарны ол шын эвес кылдыр көргүзерин оралдажып, ниити эренгей уткалыг чүвелер чугаалап турган. Өске күрүнелериниҢ девискээринде АКШ-тыҢ чепсектиг күштериниҢ туруп турарын шыныктырар дээш Даллес америк шериглериниҢ ынаар баар чоруун ол күрүнелер боттары «челип алган» деп бадыткап турган. АКШ-тыҢ төлээлери австри керээзиниҢ төлевилелиниҢ дугуржутунмаан үүлдерин бир эвес совет төлээлер 4 болгаш 33 үүлдерге кандыг-бир эдиг киирбес болза, Совет ЭвилелиниҢ саналдап турарын ёзугаар оларны хүлээп алган деп Даллес медеглээн. Айытынган үүлдерге совет төлээлериниҢ эдии-биле АКШ-тыҢ төлээлери чөпшээрежип шыдавас деп Даллес чугаалаан.

Оон соонда Ж. Бидо сөс алгаш, саналдарны хүлээп алырынга удурланып дадагалзаан.

БидонуҢ соонда Иден чүве чугаалаан. Совет саналдарныҢ чогум утказын хажытпышаан, ол совет төлээлер австри күрүне керээзинге ат салыр хөөн чок тур дээр аянныг кылдыр бадыткап турган. ИденниҢ сөстери-биле алырга, совет саналдар Австрияга таарышпас болуп турар.

Оон соонда Фигль сөс алган. Австри чазак чөвүлел хуралга АвстрияныҢ төлээлерин күрүне керээзиниҢ туруп турар төлевилели-биле чөпшээрежир кылдыр төлээлеткен чүве деп дапкырлап чугаалаан.

Оон соонда В. М. Молотов сөс алгаш, хуралга чугаалатынган саналоналдарныҢ талазы-биле элээн немелде сагындырыгларны кылган. Ол Фигль биле ИденниҢ чугааларында АвстрияныҢ туружунуҢ талазы-биле тайылбырлаашкында ылгавырны демдеглеп, АвстрияныҢ мурнундан чугаалаар кылдыр төлээлетирген Фигльге көөрде АвстрияныҢ мурнундан Иден үүге хөй чүве чугаалап турар чүвел деп чүвени Молотов айыткан.

Дээрги Иден совет саналды Австрия хүлээп ап шыдавас деп медеглээн, а дээрги Фигль ону чугаалавады чоп, деп В. М. Молотов чугаалаан.

ДаллестиҢ, БидонуҢ болгаш ИденниҢ кылган сагындырыгларынга В. М. Молотов оон ыңай харыылар берген.

АвстрияныҢ девискээринге дөрт күрүнелериниҢ шериг кезектерин эҢлеп чагырылганың функциялары чокка түр арттырып каар дугайында совет саналды ДаллестиҢ Австрияны эҢлеп чагырарын мөңгежидер дээн чыгыы кылдыр бадыткап турарының барымдаа чогун В. М. Молотов көргүскен.

Америк шериг базалары девискээринде оларныҢ тургустунганы Европа күрүнелериниҢе тааржып турар деп чугаалап турар-дырлар деп Молотов чугаалаан. Ынчалза-даа америк шериг базалары Францияда, Италияда азы Исландияда кончуг тааржып турар дээр ындыг бодалонал бүгүдеде чок болдур-ийин.

Америк шериг базаларын тургузарда чамдыкта экономика, политиканы болгаш янзы-бүрү хевириҢ ыыышкынныҢ хемчеглерин чорудуп турган, ындыг эргелерни ап, оон түннелинде базалар тургузар деп «хостуг чалалганы» ап турары билдингир болгай. Чижээлээрге, 200 муҢ чурттакчылыг Исландия девискээринге америк шериг базазын тургузарын «чалаан» дийик, ынчаарга ол айтырыг талазы-биле дугуржулга деҢ эргелиг кылдыр көрдүнүп хоржок болбайн канчаар.

Триестиде англи-америк базалар «хостуг чалалга» ёзугаар тургустунган деп бадыткап болур бе деп В. М. Молотов үргүлчүлеп чугаалаан. Триестиге англи-америк шериг базаларын тургусканы АКШ-тыҢ болгаш АнглияныҢ ат салганы үүгле Италия-биле тайбың керээзин үреп турар эвес, харын ЕвропаныҢ чамдык районнарынга дувурээзиниҢ чорукту болдуруп турар деп чүвени кижи бүрүзү билип турар.

Италия-биле тайбың керээзиниҢ хостуг девискээр Триестиге хамаарышкан кезииниҢ күүселдезиниҢ дугайында айтырыгны база дагын көөр деп саналды дөрт күрүнелериниҢ даштыкы херектер министрлериниҢ чөвүлел хуралы Айыыл чок чоруктуҢ чөвүлелинге киирер дугайында совет төлээлериниҢ саналдаанын В. М. Молотов сагындырган. Дээрги Иден совет төлээлериниҢ ол саналын мырыңай өскээр көргүзүп турган. Совет төлээлер австри керээни чарарының мурнунда Триест дугайында айтырыгның талазы-биле шиитпир хүлээп алырын Айыыл чок чоруктуҢ чөвүлелинден негеп турардыр деп Иден бадыткап турган. Ынчаарга ындыг негелде совет саналда чок деп В. М. Молотов чугаалаан.

Дөрт күрүнелериниҢ Австрияга түр артып калыр шериг кезектери эҢлеп чагырылганың корум-чурумун кылбас ужурлуг деп В. М. Молотов айыткан.

БистиҢ бүгүдээвиске тааржып турар, дөрт күрүнелериниҢ чаңгызынындаа эрге-ажыктарынга удурланышпайн турар болгаш австри улустуҢ күселдеринге тааржып турар ындыг саналдарны маҢаа дугуржуп алырын бистер саналдап турар бис деп Молотов чугаалаан. Шак ындыг дугуржуушкун тайбыңны быжыглаарының эрге-ажыктарынга дүүшкек болур ийик.

БидонуҢ совет төлээлер немелде саналдарны үүге киирип турары аҢаа билдинмес-тир дээрзиниҢ дугайында медеглелинге хамаарыштыр, В. М. Молотов сөөлгү чылдарныҢ дургузунда бүгү делегейниҢ байдалында өскерлиишкиннериҢ ужурутказын онзалап демдеглээн.

Совет ЭвилелиниҢ туружунуҢ дугайында фактылар-биле канчап-даа дүүшпейн турар бодалдарны көргүскен ИденниҢ чугаазы совет төлээлерни мырыңай кайгаткан деп Молотов айыткан. Совет төлээлер бир эвес оларга чөпшээрежир болза, австри керээзинге ат салыр деп дорт негелделерни көдүрүп үндүрген аянныг кылдыр дээрги Иден чугаалады. Иден ол негелделерни санап чугаалады. Бирээде, Триест дугайында айтырыгның талазы-биле дугуржуп алыр. Ынчаарга ындыг негелдени совет төлээлер көдүрүп үндүрбээн болгаш көдүрбейн-даа турар. Ийиде, Германия-биле тайбың керээзин чарар. Ынчаарга ындыг негелдени совет төлээлер көдүрүп үндүрбээн болгаш көдүрүп үндүрбейн турар. Үште, «ЕвропаныҢ камгалал ниитилежилгезин» тургузарындан ойталаар. Бистер ындыг негелдени база көдүрүп үндүрбээн бис деп В. М. Молотов чугаалаан. Бир эвес «ЕвропаныҢ камгалал ниитилежилгезин» тургузарының планын ап октаптар болза, ол дээрге, австри керээниҢ чарарын чиигедир ийик деп чугаалаан бис. Ында маргылдаа чок. Дөртте, Иден бисти Соңгу-Атлантика блогун дүжүрерин саналдап турар деп чугаалады. Мен Соңгу-Атлантика блогу деп сөстерни безин чугаалаваан мен деп В. М. Молотов үргүлчүлеп чугаалаан. —Совет Эвилели «Соңгу-Атлантика блогун ап октаптынар, Австрия-биле керээ ынчан чардына бээр» деп медеглеп турган дээр аянныг бодал дээрги Иденге кайын кирип келген чоор.

В. М. Молотов бодунуҢ чугаазының түүнелинде совет төлээлериниҢ болган чугаалажыышкындан кылып турар түүнелдериниҢ дугайын чугаалаан.

Совет төлээлериниҢ саналдары биче сеткилдиг болуп турар деп Молотов чугаалаан. Олар Европада улустар аразында болдунган байдалды, Германия-биле тайбың керээзин чарары саадаан болгаш оон-биле кады Германияга Австрияны күш-биле каттыштырарының айыылы күштелген шак ол фактыны барымдаалап турар. Совет саналдар Германия-биле тайбың керээзи чардынгыже чедир оҢ-биле кады АнглияныҢ, ФранцияныҢ болгаш Совет ЭвилелиниҢ чамдык чогуур санныг шериг кезектерин кандыг-даа эҢлеп чагырылда функциялары чокка арттырып каарын көрүп турар. Совет саналды хүлээп алыры австри керээ дугайында айтырыгны шиитпирлеп, бо неделяның дургузунда аҢаа ат салырының аргазын болдурар ийик.

4-бис болгаш 33 үүлдериниҢ талазы-биле совет саналга харыы бээринге төлээлетирбээн мен дээрзиниҢ дугайында ФигльдиҢ медеглелинге хамаарыштыр В. М. Молотов эҢ чоокку үениҢ иштинде Фигль төлээлетирген эргени алырын маҢап болур турган ийик деп В. М. Молотов чугаалаан. Ынчангаш чөвүлел хуралга дискуссияны таарымчалыы-биле, тодаргайлаарга Австрия-биле керээге чөвүлел хуралдың бүгү киржикчилеринге таарымчалыг болгаш АвстрияныҢ чазаа-биле дугуржулгалыг байдалдарга ат салып ынчаар доозуп болур турган ийик.

ДаллестиҢ, БидонуҢ, ИденниҢ болгаш ФигльдиҢ чаа үүнү-даа киирбээн допчу чугааларының соонда, хуралды даргалаан В. М. Молотов дараазында болур кайы-бир хуралга австри күрүне керээзиниҢ дугайында айтырыгны чугаалажып көөрүн үргүлчүлээрин саналдаан. Ол санал дадагалзаашкыннарга таварышпаан.

Хурал оон-биле хагдынган.

Харыысалгалыг редактор Д. О. БЕГЗИ.

Күш-культура — ОРГАНИЗМНИ КАДЫКШЫДАРЫНЫҢ БОЛГАШ БЫЖЫГЛААРЫНЫҢ КҮЧҮЛҮГ АРГАЗЫ БОЛУР.

Мага-боттуҢ аваангыры болгаш күжү үргүлчүүнүҢ белеткели-биле чедип алдынып турар.

Күш-күльтура болза, өкпе аарыгларын болдурбайн, чем хуулдуруушкунун экижидип, нерви системазын болгаш шыҢган эҢттерни быжыглап турар. Күш-күльтура кижиге энергияны, сергек болгаш амыдыралчы өөрүшкүнү немеп берип, оон ажылга арга-мергежилин болгаш шыдамыккай чоруун бедидип база кижиниҢ элекке кырыыр чоруун болдурбазын хаңдырып турар.

Лыжа спорту—күльтурлуг дыштаныга болгаш хөглээшкин болур.

Лыжа спортунуҢ техниказы-биле чепсегленнер!

КАДЫК МАГА-БОТКА—КАДЫК ОМАКШЫЛ!

Санитар-чырыдыышкынының Тыва область бажыңы.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Шетинин кудумчуу, бажың 7. **ТЕЛЕФОННАРЫ:** Харыысалгалыг редакторнуҢ 3—62, харыысалгалыг редакторнуҢ оралакчызының, партийжи амыдырал, культура болгаш амыдырал кылдыстериниҢ—3—88, харыысалгалыг секретарының 3—68, пропаганда болгаш агитация, кедеэ ажыл-агый, үлетпүр болгаш транспорт, чаваа кылдыстериниҢ 4—98, иштики информация, бухгалтерияныҢ—3—65.

ТС—01577.

Культура эргелелиниҢ типографиязы